

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH
BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV DĚJIN UMĚNÍ**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Kostel sv. Jana Křtitele v Radomyšli

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Petr Fidler

Autor práce: Aneta Brejchová

Studijní obor: Dějiny umění

Ročník: 3

2011

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice, 12. 5. 2011

Děkuji panu prof. PhDr. Petru Fidlerovi za laskavé vedení práce, za připomínky a cenné rady. Dále bych chtěla poděkovat státním a církevním institucím, díky nimž mohla tato práce vzniknout. Na závěr děkuji svým rodičům, kteří mi po celou dobu mého psaní poskytovali chápající zázemí.

Anotace

Aneta Brejchová

Kostel sv. Jana Křtitele

Téma bakalářská práce se zabývá objektem kostela sv. Jana Křtitele v Radomyšli, jeho historickým a architektonickým vývojem, ale také interiérem. První část je zaměřená především na prostředí, ve kterém kostel vznikl, tzn. stručný nástin dějin Radomyšle a řádu johanitů. V dalších částech je představena samotná budova kostela. Poslední kapitola se snaží mapovat zájmy nejen objednavatele Gundakara Poppa z Ditrichštejna, ale i architekta Bartolomea Scottiho.

Klíčová slova

sakrální barokní architektura, johanité, Radomyšl, Bartolomeo Scotti

vedoucí práce: prof. PhDr. Petr Fidler

Annotation

Aneta Brejchová

The St. John the Baptist Church in Radomyšl

This thesis deals with historical and architectural development of the St. John the Baptist Church in Radomyšl, and its interior. The first part focuses especially on the ambience, in which the church was built, that means brief historical summary of Radomyšl and of the Order of St. John. The following parts present the building itself. The last chapter tries to survey the interests of the client Gundakar Poppo from Dietrichstein and the architect Bartolomeo Scotti.

Keywords

Baroque sacral architecture, Order of St. John, Radomyšl, Bartolomeo Scotti

Supervisor: prof. PhDr. Petr Fidler

Obsah

Obsah	6
1. Úvod	8
2. Dějiny johanitské kurie v Radomyšli	11
2. 1. První osídlení Radomyšle	11
2. 2. Bavorové nejstarší páni Radomyšle	11
2. 3. K historii vzniku řádu johanitů	12
2. 3. 1. Symbolika johanitů a maltézských rytířů	13
2. 3. 2. Situace v Čechách	13
2. 3. 3. Radomyšl v držení johanitů	15
3. Stavební historie kostela sv. Jana Křtitele	17
3. 1. Renesanční kostel sv. Jana Křtitele	17
3. 1. 1. Původ Materiálu	18
3. 1. 2. Vzhled stavby	18
3. 1. 3. Mikuláš Křížek	20
3. 1. 4. Obraz a náhrobek Mikuláše Křížka	20
3. 1. 5. Architekt renesančního kostela	21
3. 2. Barokní chrám sv. Jana Křtitele	22
3. 2.1. Plánování a první fáze výstavby	22
3. 2. 2. Stavební rejstřík Jakuba Matznera	24
3. 2. 3. Osud kostela po roce 1848	25
3. 2. 4. Architektura kostela	26
3. 2. 5. Interiér kostela	28
3. 3. Poustevna a poustevníci	30
3. 4. Fenomén svatojánských poutí	31
4. Stavebník a stavitel	32
4. 1. Gundakar Poppo hrabě z Ditrichštejna	32
4. 1. 1. Staveník a mecenáš Gundakar Poppo hrabě z Ditrichštejna	33
4. 2. Bartolomeo Scotti	35
4. 2. 1. Bartolomeo Scotti architekt	37
4. 2. 2. Spolupráce Bartolomea Scottiho a Anselma Martina Luraga	37
4. 3. Sakrální architektura Bartolomea Scottiho	38
4. 3. 1. Klášter bosých augustiniánů v Lysé nad Labem	38

4. 3. 2. Kostel sv. Jana Křtitele v Osově	39
4. 4. Architekti ovlivňující Bartolomea Scottiho	40
4. 5. Kostel sv. Havla ve Štolmíři	42
4. 6. Hodnocení Scottiho architektury	44
4. 7. Bartolomeo Scotti a jeho objednavatelé	45
4. 8. Anselmo Martino Lurago	46
4. 8. 1. Kostel v Rabštejně nad Střelou	47
4. 8. 2. Kostel ve Veliši	48
5. Závěr	49
6. Seznam použitých pramenů a literatury	51
6. 1. Seznam pramenů	51
6. 2. Seznam literatury	51
6. 3. Zdroje	52
6. 4. Seznam vyobrazení	52
7. Obrazová příloha	54

1. Úvod

Kostel sv. Jana Křtitele patří k jedněm z nejzajímavějších barokních památek Strakonicka. Díky své poloze vévodí zdejšímu okolí. Radomyšl byla už od roku 1320 v držení řádu johanitů, později maltézských rytířů, proto se městečko stalo unikátní kulturní oblastí, jež ovlivnila i stavbu místního kostela.

Důvodem proč jsem si vybrala kostel sv. Jana Křtitele v Radomyšli, jako téma mé bakalářské práce byl zejména můj osobní zájem o tento objekt, jelikož z blízké vesnice pocházejí moji předci. Dalším podnětem byla absence publikace, která by souhrnně prezentovala jak historii kostela, tak jeho architekturu. Do rukou se mi sice dostala literatura, jež pojednávala o Radomyšli, ale spíše jako celku. V dílčích kapitolách pak byly stručně nastíněny dějiny kostela. Některé starší umělecky zaměřené topografie ani neuvádějí informace o samotném architektovi, nebo jen několik základních bodů. Tuto mezeru jsem se tedy snažila zaplnit.

Cílem mé bakalářské práce je čtenáře podrobně seznámit se stavebním a architektonickým vývojem budovy kostela sv. Jana Křtitele na pozadí kulturních a hospodářských dějin městečka. Záměrem bylo také přiblížit zájem objednavatele a stavebníka a sestavit profil dosud méně známého architekta Bartolomea Scottiho.

Při sestavování mé práce jsem se snažila postupovat systematicky, tak aby na sebe jednotlivé kapitoly logicky navazovaly. Základem bylo shrnutí literatury a dostupných pramenů, které se k této látce vztahovaly. Získané materiály jsem posléze srovnávala a kritickým způsobem jsem usilovala o jejich vyhodnocení. Poutní chrám sv. Jana stál poměrně dlouho na okraji zájmu ve prospěch farního kostela sv. Martina, u nějž bylo v šedesátých letech odhaleno rozsáhlé mladohradištní pohřebiště. V tomto ohledu byl jakýmsi pionýrem Dr. Bohumír Lifka, který se o budovu kostela začal soustavně zajímat ve své knize Radomyšl dějiny Jihočeského městečka a jeho okolí souborně vydané až po jeho smrti roku 1993. B. Lifka nejen že poskytuje velmi podrobný přehled historie městečka spojenou s činností řádu johanitů, ale publikuje také velké množství nezveřejněných rukopisů, ať už se to týká Radomyšle, či samotného kostela. Byl také prvním, kdo stavbu sv. Jana přisoudil architektu a staviteli Bartolomeu Scottimu, na základě archivní rešerše v řádovém archivu v Praze. Jeho práce je tedy dosti převratná. Přelom přináší i stavebně historický průzkum, který v průběhu osmdesátých let provedli František Kašička a Bořivoj Nechvátal a následně vydali ve výroční brožuře k založení obce s názvem Radomyšl proměny městečka (od r. 1983). V ní byly uveřejněny nové

poznatky týkající se renesanční podoby kostelíka, z nalezených fragmentů původní kaple, které zřejmě tvořily základ pozdější hájovny. Průzkumu byl samozřejmě podroben i barokní chrám, kde B. Nechvátal přišel s návrhem, že v průčelí nejspíš měla stát dvojice věží, což bylo ovšem vyvráceno, rozložením půdního podloží. Nejnovějším spisem pojednávající o Radomyšli a tedy i kostelu sv. Jana., je dílo autora Ondřeje Fibicha Rytíři sv. Jana, aneb duše jihočeské krajiny kolem Radomyšle (od r. 2004), v níž se zaměřuje především na téměř mýtickou osobu faráře Mikuláše Křížka a následně znovu nastoluje otázku vzhledu původního svatostánku. Poněkud slepým místem v historii budovy kostela je jeho osud po roce 1848, tzn. konci vlády maltézských rytířů. K tomu mi posloužily především archivní prameny, v nichž jsem našla řadu zajímavých zápisů.¹ Pár zmínek se dalo najít i v publikaci Jiřího Pořízka: Maltézští rytíři v Čechách a na Moravě 1870-1998 z roku 2002, která se rovněž zabývá majetkovými poměry řádu.

Během mého psaní jsem se pokoušela najít co nejvíce údajů o architektovi Bartolomeu Scottim, bohužel starší historici umění zastávali názor, že jeho dílo je natolik průměrné, tím pádem si nezaslouží bližší pozornosti.² Revoluční se tedy zdá být článek Věry Mixové: Kostely v Rabštejně a Osově a skupina kostelních staveb Anselma Luraga, zveřejněném v časopise Umění v roce 1957. Mixová neodpírá Scottimu roli architekta, avšak podrobným rozbořením jeho práce se nezaobírá, a jak už napovídá název článku, věnuje se architektuře jeho žáka Anselma Luraga. Nejpodrobněji a nejpřehledněji, přináší přehled Scottiho produkce až Pavel Vlček v Encyklopedii architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách, vydané roku 2004. V ní vnáší záležitost připsání dalších staveb a naopak popírá autorství některých zavedených.³

Práce se skládá ze sedmi kapitol. Pominuli úvod, druhá kapitola stručně seznamuje čtenáře s historií městečka Radomyšl od prvního osídlení až do roku 1848, kdy zde skončila vláda johanitů, čili maltézských rytířů. Tato část zahrnuje také historii řádu, upozorňující na jeho význam a postavení ve světě, ale i na Českém území. Následuje třetí kapitola, jejímž ústředním tématem je stavební historie kostela, která začíná spletitým obdobím renesance, stavbou prapůvodního kostela a záhadným Mikulášem

¹ Vizitace, inventární č. 54, signatura II.-6, karton 4, Státní archiv ve Strakoncích, Pamětní kniha č. 2. , Inventární č. 2, Státní archiv ve Strakoncích, Farní Budovy, inventární č. 48, signatura I.-6, karton 2, Státní archiv ve Strakoncích

² Kupř. Oldřich Blažíček, či Emanuel Poche.

³ Např. přestavba Lobkovického paláce, nebo úprava domu U Zlatého hroznu

Křížkem. Práce pokračuje barokní výstavbou chrámu, popsáním jeho interiéru a architektury, ale zabývá se i vedlejšími aspekty, jako byl fenomén svatojánských poutí a také činností poustevníků. Co kapitola neobsahuje, jsou záznamy o vzniku a dějinách křížové cesty, které jsem vynechala z toho důvodu, že v roce 2006 vznikla samostatná diplomová práce, jež o této křížové cestě pojednává, proto se o ní zmiňuji pouze jednou větou.⁴ V dalších částech řeším jak osobnost stavebníka Gundakara Poppa z Ditrichštejna, tak architekta a stavitele Bartolomea Scottiho, v níž usiluji o podrobnou analýzu jeho děl. Mou práci uzavírá obrazová příloha, která slouží k názorné ukázce a k lepšímu pochopení dané problematiky.

⁴ Jana Koubová, diplomová práce *Kalvárie a křížové cesty*, Pedagogická Fakulta, České Budějovice, 2006, st. 50-60

2. Dějiny johanitské kurie v Radomyšli

2. 1. První osídlení Radomyšle

Starobylé městečko Radomyšl leží v tzv. Radomyšlské nížině. První známky osídlení této oblasti pochází z období mezi 6. a 7. st., tehdy bylo v okolí vybudováno několik hradišť, které měli chránit údolí před nájezdy germánských kočovníků. Na přelomu 9. a 10. st se díky šířícímu křesťanství pozice osad upevňují a postupně se stahují ke středu pánve. V 11. st. kolonizoval srdce nížiny Radomysl, který si zde vybudoval své sídlo. Výhodná pozice nebyla to jediné, co jeho výběr zapříčinil. V první řadě to byly náboženské kultury a posvátná místa, která se k tomuto místu vázala a jejichž vyznavačem Radomysl byl, ale i přes veškeré snahy svůj dvorec nezbavil pohanských rituálů. Dle názoru O. Fibicha prý pocházel z knížecí služebné vrstvy na Práchni.⁵ Radomysl se stal prvním držitelem Radomyšle, od nějž se také odvinul její název. O slovanském osídlení svědčí i rozlehlé mladohradištní pohřebiště z počátku 12. století, odkryté archeology při kostele sv. Martina v roce 1963. Na tisíc objevených hrobů, svou velikostí a unikátností patří k nejvýznamnějším a nejcennějším nalezištím u nás.⁶ Datace vzniku prapůvodního kostela sv. Martina není příliš zřejmá, opírá se o existenci pohřebiště, které na konci století přestalo plnit svou funkci.⁷ Závěrem 12. století už měl kostel podobu románské svatyně.

2. 2. Bavorové nejstarší páni Radomyšle

Patrně dříve než roku 1225 se Radomyšl stává vlastnictvím strakonických Bavorů. Panovnický rod původem z Moravy, je už od svého počátku spjat s řádem johanitů. První písemná smlouva o jejich spojení pochází z roku 1183, v níž Bavorové johanitům předávají svoje statky v Ivanovicích a Hrobníkách. Dalším důkazem je ujednání z roku 1213, zajišťující řádu jejich práva a majetek, ve které moravští Bavorové figurují jako svědci. O přestěhování Bavorů do Čech svědčí darovací listina z roku 1211, kde je Bavor opět uveden jako svědek. Spolu s Bavory do Čech přichází i johanité, kteří se s nimi usídlují v nedalekých Strakonících. D. Menclová uvádí, že Bavorové museli být

⁵ Ondřej Fibich, *Rytíři svatého Jana, aneb duše jihočeské krajiny kolem Radomyšle*, Písek, 2004, st. 83

⁶ Podrobnému rozboru mladohradištního pohřebiště se věnoval Bořivoj Nechvátal v knize *Radomyšl: raně středověké pohřebiště*, Praha, 1999

⁷ B. Nechvátal uvažuje jako o možném vzniku stavby kolem roku 1150. František Kašička, Bořivoj Nechvátal, *Radomyšl proměny městečka*, Strakonice, 1983, st. 18

správou Práchně pověřeni již roku 1167 a pobývali zde od druhé poloviny 12.st.⁸ To by vysvětlovala nejen architektonická analýza strakonického hradu, ale také znamení okřídlené bavorovské střely a johanitského kříže, které se objevují na náhrobcích v Radomyšli. S tímto tvrzením souhlasí i Lifka. Upozorňuje na hojný výskyt střel s osmihrotým johanitským křížem, jak na stavbách strakonického hradu, tak v Radomyšli, v druhé až třetí třetině 12. st.⁹

Rozhodujícím datem je zmiňovaný rok 1225. Přemysl Otakar I. vyhovuje žádosti manželky Bavora I. Bolemily a daruje majetek v okolí Strakonice křížovnickému špitálu johanitů.¹⁰ Donace je stvrzena darovací listinou, v níž jsou jmenována místa v okolí Radomyšle. Nejstarší písemná zmínka o Radomyšli pochází z roku 1284, kde je pouze uvedena v soupisu majetku Bavorů a žádné bližší zprávy nepřináší. Teprve listina vydaná v roce 1320 Vilémem Bavořem převádí správu kostela a fary na řád johanitů a obec Radomyšl získává statut městečka. V roce 1359 Vilém se svou ženou Markétou odkazují řádu celou Radomyšl, kde měla po manželově smrti Markéta své sídlo.¹¹ Od roku 1359 až do roku 1848 jsou johanité ustanoveni jedinými pány Radomyšle.

2. 3. K historii vzniku řádu johanitů

Řád johanitů, špitálníků svatého Jana, či špitálních bratří svatého Jana Křtitele Jeruzalémského byl založen v roce 1048 v Jeruzalémě. Za zakladatele je považován Gerhard Tongue, představitel špitálu sv. Jana Křtitele, který byl krátce po své smrti v Jeruzalémě svatořečen. Posláním špitálníků bylo ošetřovat raněné a nemocné poutníky, kteří sem po dobytí Jeruzaléma roku 1099 proudili stále ve větším počtu. Samotný řád johanitů byl uznán papežem Paschalem II. roku 1113. Zprvu se mniši drželi benediktinské a augustiniánské řehole. Jejich primárním úkolem bylo pomáhat chudým a nemocným. Teprve pod vedením Raymonda de Puy, který byl taktéž blahořečen, se v roce 1118 přidala i rytířská povinnost. Hlavní příčinou vojenské služby byl vznik nových států na území Svaté země a Jeruzaléma, tzv. Křižácké státy, či Jeruzalémské království, které bylo třeba chránit, ale taktéž obrana Božího hrobu.¹²

⁸Dobroslava Menclová, *České hrady*, Díl I., Praha, 1976, st. 82-86, citovaná podle Dr. Bohumíra Lifky, *Radomyšl Dějiny jihočeského městečka a jeho okolí*, Praha, 1993, st. 48

⁹Bohumír Lifka, Bořivoj Nechvátal, *Radomyšl*, Strakonice, 1983, st. 6

¹⁰Bolemila prý byla Radomyslovou příbuznou, Ondřej Fibich (pozn. 5), st. 111

¹¹Markéta v Radomyšli pobývala mezi léty 1372-1375, Dr. Bohumír Lifka, PhDr. Bořivoj Nechvátal, (pozn. 7), st. 6

¹²Viz. Jiří Pořízka, *Maltézští rytíři v Čechách a na Moravě 1870 – 1998*, Olomouc, 2002, Augustin Česlav Ludíkar, *O řádu maltánském se zvláštním zřetelem na Čechy*, Klatovy, 1878, František Skřivánek, *Rytíři Jana Jeruzalémského u nás*, Praha, 1995

Oficiálně inicioval bojovou činnost řádu papež Honorius II. roku 1127. Johanité nebyli jediní, kdo měli střežit křesťanský svět proti výpadům nevěřících, vedle nich zde působili templáři a němečtí rytíři. Koncem 13. st. po porážce Saraceny přicházejí o Akkon a usazují se na Kypru. Vzápětí byla vybudována residence velmistra a řádových představených na hradě Kollosi.

Postupem času se začínala měnit i struktura řádu. Přibývalo členů z aristokratických rodin, válečníků, diplomatů, kteří byli ochotni se účastnit válečných tažení. Na počátku 14. st. rytíři dobyli ostrov Rhodos, aby zabránili islámské expanzi. Johanité, někdy také rytíři rhodští ale byli na obranu sami, takže roku 1522 náporům podlehli. V roce 1530 císař Karel V. řádu daruje ostrov Maltu. Tehdy také johanité změnili svůj název na maltézske rytíře. Malta je v jejich držení až do roku 1798, kdy jí obsadily vojska Napoleona Bonaparta. Počátkem 19. st. se ostrova zmocňuje Velká Británie. Řád ztrácí svůj bojový charakter a stává se charitativní organizací, zabývající se humanitární a zdravotnickou pomocí s centrem v Římě. Dnešní oficiální název zní Suverénní vojenský Řád Malty.

2. 3. 1. Symbolika johanitů a maltézkých rytířů

Poznávacím znamením johanitů, pozdějších maltézkých rytířů, je už od počátku bílý osmihrotý kříž na červeném poli. Barva praporu byla dána symbolicky a vyjadřovala oběť, jakou museli rytíři podstoupit, proto byla nejspíš zvolena barva krve. Čtyři kříže značí čtyři kardinální ctnosti, tzn. moudrost, víra, naděje a láska. Každý hrot pak představuje jedno blahoslovení, tak je Kristus kázal na hoře.¹³ Později také představovali rytířské ctnosti „*jak je vyříbila cesta k Maltě*“¹⁴ patřily mezi ně např. bdělost, obratnost, nebo soucit. Rytíři nosili znamení kříže různě na brnění, štítech, pláštích apod. Samozřejmě je umisťovali i na řádové stavby.

2. 3. 2. Situace v Čechách

Počátky johanitského řádu na domácí půdě jsou spleť. Nejstarší komenda vznikla roku 1146 v Dolnorakouském Mailbergu v sousedství moravského Znojma. Johanité si zde vytvořili poměrně silné zázemí, což ztvrzuje i vydaný dokument z roku 1156 rakouským a bavorským markrabětem Heinrichem II. Jasomirgottem. K etablování řádu u nás nedochází ani po návratu knížete Vladislava II. z druhé křížové výpravy konané

¹³ Viz. Ondřej Fibich, (pozn. 5), st. 160

¹⁴ Ondřej Fibich, (pozn. 5), st. 161

v letech 1146 a 1148. První česká komenda se rodí teprve o deset let později roku 1158 v Praze.¹⁵ Zásahu na tom má probošt Gervasius, který dal Vladislavovi podnět k jejímu založení. Gervasius a jeho synovec podkancléř Martin stavbu komendy financovali. Martin se zároveň stává preceptorem řádu pro Čechy, Uhry a ostatní země.¹⁶ Král daroval johanitům pozemky na levém břehu Vltavy poblíž Juditina mostu, sahající až ke Kampě.

Sídlo bylo vybudováno při chrámu Matky Boží pod řetězem. Zvláštní název kostela byl odvozen od řetězu, jenž uzavíral bránu opevnění.¹⁷ Johanitská sídla byla většinou stavěna, jako opevněné špitály, a povětšinou se v nich vyskytovaly mariánské kaple. Typické je umístění u důležitých obchodních a rušných cest, nebo u vodního toku. Ne jinak tomu bylo v Praze, ale také např. ve Strakonících, kde se sídlo nacházelo vedle frekventované stezky do Rakous a u soutoku řeky Otavy a Volyňky. Pražský konvent byl dokončen roku 1182.

Základními členy pražské komendy, byli nejspíš účastníci a navrátilci z II. křížové výpravy, kteří pod vlivem Mailberských johanitů vytvořili její jádro. Vezme-li se v potaz, že v druhé polovině 12. st. působili v Praze pouze strahovští premonstráti, břevnovští benediktini a cisterciáci, dosáhli johanité výjimečného postavení. Navíc měli právo světské suverenity, tzn., nepodléhali biskupům ani panovníkovi, ale pouze svatému stolci. Nedlouho po dostavbě sídla v Praze, zakládají komendy v Manětíně, Stříbře, Kadani, Ploskovicích, Kladsku a Strakonících. Rozšíření jejich působnosti však neznamenal jen mocenský vzestup, vznik nových komend byl součástí příprav na III. křížovou výpravu, které napomáhali, jak finančně, tak ideově. Do začátku 13. st. je datován zrod řádu německých rytířů, odnože johanitů, kteří byli na rozdíl od svých starších spolubratří posíláni do zemí, ve kterých nebyla zavedena žádná administrativa.¹⁸ V roce 1301 je johanitskému řádu udělena pontifikálie a vzniká české velkopřevorství. Stále ve větší míře byli johanité podporováni šlechtou, pro kterou to byla známka osobní cti a prestiže.¹⁹ Po finanční stránce johanitům jistě napomohlo i zrušení řádu templářských rytířů v roce 1312, jejichž statky, pak byly přerozděleny právě mezi johanity a německé rytíře. V roce 1325 začíná pražský převor užívat titul

¹⁵ František Skřivánek uvádí tři možná data vzniku 1156, 1158, nebo 1168-1169, (pozn. 12), st. 10

¹⁶ Skřivánek poukazuje na to, že Martin mohl být i Gervasiův vnuk, argumentuje nedodržením Celibátu, který byl na krátkou dobu papežem zrušen, František Skřivánek, *Heraldické památky kostela Panny Marie pod řetězem*, Praha, 2002, st. 142

¹⁷ František Skřivánek, (pozn. 12), st. 11

¹⁸ František Skřivánek, Sídlo německých rytířů vzniklo nedaleko kostela sv. Petra, (pozn. 12)

¹⁹ Významnými podporovateli řádu byli strakoničtí Bavorové, kníže Bedřich z Kadaně, nebo rod Markvarticů z Českého Dubu.

generální převor, pod jehož správu spadaly komendy na Moravě, Slezsku, Rakousku, Štýrsku, Korutanech a Kraňsku. Tato hodnost byla velmi atraktivní pro mnoho českých aristokratů.²⁰

Mezi tehdejší největší a nejvýznamnější komendy patřily Praha, Strakonice a Český Dub. Strakonice byly pro johanity vůbec důležitou strategickou základnou.²¹ Za prvé to bylo dáno dobrými styky s rodem Bavorů, kteří jim věnovali v roce 1243 část hradu a špitál, v roce 1402 už ho vlastní celý. Za druhé byl strakonický hrad dobře opevněn, takže mohl lépe čelit útokům nepřátel. Proto sem také bylo roku 1255 přeneseno sídlo převora. Hrad poskytl johanitům útočiště i za husitských válek, kdy sem byl dokonce přestěhován i řádový archiv, který tu byl ponechán až do 30. let 20. st.

Roku 1420 husité vypálili chrám Matky Boží pod řetězem a vydrancovali komendy v Kadani, Českém Dubu a Mladé Boleslavi. Zbídačené velkopřevorství přebírá Jošt z Rožmberka, který žádá velmistra řádu Johna de Lustica o odpuštění všech poplatků. V roce 1516 se sídlem velkopřevorství stává opět Praha.²² O pozvednutí ekonomické moci řádu se v 17. st. snažil převor Matouš Děpolt z Lobkovic, který započal obnovu poničeného konventu na Malé Straně. V období třicetileté války se, nyní už maltézští rytíři podíleli na obraně Prahy před švédskými vojsky.

Stejně jako ve světě i u nás od roku 1800 prochází řád vnitřní krizí, odchází početná skupina francouzských profesních rytířů, ale i další příslušníci. Následkem toho se rozšířily stupně řádových hodností, zejména pro uchazeče, kteří nebyli šlechtického původu. Za První světové války se maltézští rytíři významně podíleli na humanitární pomoci. Období protektorátu znamenalo pro řád konec existence. Po skončení Druhé světové války je nakrátko oživen, ovšem k jeho opětovnému zrušení dochází hned po nástupu komunistů v 50. letech. V roce 1989 byl řád maltézských rytířů obnoven.

2. 3. 3. Radomyšl v držení Johanitů

Vláda johanitů byla pro Radomyšl přínosem. Ve 14. století byla jednou z nejbohatších far v okolí. Za nebývalým rozkvětem stojí hlavně zemědělský charakter městečka. Vrchnost vlastnila velkou část pozemků, které sama nestačila obdělávat, a proto byly pronajímány poddaným. Nájemy z půdy byly dědičné z generace na generaci

²⁰ Tuto funkci vykonávali např. Jošt z Rožmberka, Matouš Děpolt z Lobkovic, či hrabě Rudolf Colloredo Mansfeld, Adam Vratislav z Mitrovic, Jiří Pořízka (pozn. 12)

²¹ Po Praze šlo o druhou největší komendu u nás, roku 1373 měla komenda 16 bratří a 17 žáků. František Skřivánek, (pozn. 12)

²² Augustin Česlav Ludikar, (pozn.12), st. 276

a tvořily hlavní příjmy farní pokladny.²³ Těto skutečnosti navíc nahrávala poloha Radomyšle, jež se nacházela na území Zlaté stezky, vedoucí směrem od Prachatic do Prahy, což bylo později přínosem hlavně pro řemeslníky a cechy. I když toto období přineslo Radomyšli zlepšení hospodářské situace, stavebně se nijak nerozvíjí. Ve třetí třetině 13. st. a v druhé polovině 14. st. byl goticky upraven románský kostel sv. Martina, tím však veškeré počiny končí.²⁴

V období husitských válek se Radomyšl, na rozdíl od Strakonic, kterým byla poplatná, vyskytuje stranou bojů. Avšak díky průtahům husitských válečníků jsou zpuštěny některé vesnice v okolí např. ves Chlum Záluží. Počátkem 15. st. je městečko vypáleno Rochem z Kocova pánem na Horažďovicích. Požár zničil veškeré listiny městských práv, které byly Radomyšli uděleny Joštem z Rožmberka roku 1451. Nová privilegia jsou potvrzena roku 1483 Janem ze Švamberka a roku 1516 získává městečko od Jana z Rožmberka právo od úmrtí.²⁵ Ještě jednou jsou výsady stvrzeny velkopřevorem Zbynkem Berkou z Dubé roku 1547. 16. st. je pro městečko signálem kýženého stavebního rozmachu, spojeného s činností faráře Mikuláše Křížka, který zde působil mezi léty 1540 až 1570. Jeho zásluhou byl vystavěn renesanční kostelík sv. Jana Křtitele na místě středověké kaple a modernizována fara s kostelem sv. Martina.

Od roku 1569 lze sledovat vývoj městečka z prvního dochovaného urbáře, z původních 11 gruntů se v roce 1583 zvýšil počet na 25. Na začátku 17. st. měla Radomyšl 230 osob. Nárůst obyvatelstva tak svědčí o celkovém rozvoji města. O dobrých poměrech vypovídá i fakt, že velkopřevor Děpold z Lobkovic uděluje Radomyšli znak a pečeť.²⁶ Na jeho příkaz byla roku 1610 provedena revize stavu řádových staveb. Třicetiletá válka znamenala pro městečko katastrofou. Nejen že čelilo častým výpadům strakonických rejtářů, dokonce se zde nakrátko ubytovala švédská vojska, táhnoucí na Písek. Brzy po jejich odchodu došlo k velkému požáru, téměř celá západní část města lehla popelem, shořela i budova kurie. Roku 1652 hrabě Rudolf Colloredo Mansfeld potvrdil Radomyšli její privilegia, opětovně schválené roku 1679 hrabětem Ferdinandem Ludvíkem Kolovratem Libštejnským.

Krise pozvolna ustupovala a Radomyšl se pomalu vzpamatovávala ze špatných let. V kraji byl zaveden punčochářský cech, což značně dopomohlo ke zlepšení

²³ Viz. Dr. Bohumír Lífka, (pozn.8), st. 7

²⁴ Na západním průčelí byla postavena věž a je rozšířena loď kostela. Viz. František Kašička, Bořivoj Nechvátal, (pozn.7), st. 16

²⁵ Tzn. měšťané mohli vést sirotčí knihy a zapisovat práva sirotků a mohli si odkazovat majetek mezi sebou, Dr. Bohumír Lífka, (pozn. 8), st. 7

²⁶ Znak má podobu orlice s maltézským křížem.

hospodářského stavu. Uskutečnili se potřebné opravy, zejména fary, jež boji utrpěla nejvíc. Barokně upraven byl také kostel sv. Martina.²⁷ S barokizací pokračoval i velkopřevor Gundakar Poppo z Ditrichštejna, zapsaný do dějin Radomyšle vystavením honosného chrámu sv. Jana Křtitele, který nahradil dřívější renesanční kostel.

Čtyřicátá léta 18. st. se nesla ve znamení neklidu. Během války o rakouské dědictví se v roce 1742 v Radomyšli usadila francouzsko – bavorská vojska. Fara byla žoldáky zdecimována a v následujících letech musela být znovu rekonstruována. Časté požáry města si navíc vynutili další rozsáhlé přestavby. Život obyvatelům ještě ztrpčovaly časté nepřízně počasí, které způsobily neúrodu. Koncem 18. st. byla zřízena škola, jejímž vedením byli pověřeni místní duchovní. Roku 1830 byla v klasicistním slohu postavena nová radnice, která dodnes vévodí radomyšlskému náměstí. Vláda johanitů neboli maltézských rytířů končí rokem 1848, v důsledku transformace systému na konstituční monarchii.

3. Stavební historie kostela sv. Jana Křtitele

3. 1. Renesanční kostel sv. Jana Křtitele

Předchůdkyní renesančního objektu byla starobylá kaplička zasvěcená sv. Janu Křtiteli, o níž se později psalo: „ *Mnozí tehdy staří městečka Radomyšle obyvatele za to mají a důvody ze zanechaného hodnověrných rukou zaznamenání, aneb jak vůbec se jmenuje Manuscriptus, svých předkův vyvozují, že od nepamětných časův právě nad oným městečkem Radomyšlí jedna sprostá a ke cti chvále Sv. Jana Křtitele vystavená kaple stála.*“²⁸ V její blízkosti se nacházela studánka, jejíž voda byla považována za léčivou, proto bylo místo častým cílem poutníků. Nový kostelík s pěti kaplemi nechal postavit farář Mikuláš Křížek. Chtěl vybudovat důstojný svatostánek, jenž by nahradil starou kapli. Stavba byla pravděpodobně zahájena koncem 50. let 16.st.

3. 1. 1. Původ materiálu

Odkud materiál pocházel, je zajímavou otázkou. Datace renesanční stavby se odvozuje od Křížkovy objednávky cihel z roku 1561. Díky dopisu úředníka na Kestřanech Jana Vosovského z Adlaru adresovanému panu Hendrychovi staršímu ze Švamberka na

²⁷ Věž byla osazena cibulovou střechou, přistavěna předsíň a byly zvednuty krovy střechy. Viz.

František Kašička, Bořivoj Nechvátal, (pozn. 7), st. 34

²⁸ Ondřej Fibich, (pozn. 5), st. 141

Zvíkově se nám zachovala zpráva o původu cihel, která je důležitá i pro dataci samotné stavby kostela. „ *Z strany cihel zdiczých Vašich Milostem oznamuji, že jich zde nemnoho ráčíte míti a potom hned z jara ráčíte jich potřebovati a kniez Radomysslský mohl by snad sciekánj mji ažby se z jara rozálilo jaké na tom díle Vaší Milosti poručení bude: to při vuoli Vaší Milosti bud’.*“²⁹ Dřevo bylo dovezeno z johanitského panství ve Varvažově nedaleko Zvíkova.³⁰ Zarážející je ovšem vzdálenost obou vesnic od místa určení. Materiál urazil nejméně šestnáctikilometrovou trasu, což muselo výstavbu dosti prodražit. Varvažov byl johanitským panstvím, i přes velkou vzdálenost bylo ekonomicky pořád výhodnější pořídit dřevo odtud, než z cizího, jelikož doprava byla prakticky zdarma. Proč byly cihly pořízeny právě z Kestřan, není úplně zřejmé. Jedním důvodem mohl být fakt, že v té době byly Kestřany nejdostupnější vsí s fungující cihelnou, nicméně to zřejmě nesehrálo roli. Jak vidno, nejbližší cihelna byla v sousedních Leskovicích, kde se nacházela bohatá naleziště cihlářského jílu.³¹ Nejpádňější důvod byl pravděpodobně zcela prozaický, cihly už byly zřejmě koupené, nebo byly předmětem nějaké pohledávky. O poznání snazší byl dovoz kamene. V okolí Radomyšle se vyskytovaly úseky hojné na vápenec a křemen táhnoucí se v pásu od Únic až ke Katovicím, takže sehnat kámen bylo poměrně jednoduché.

3. 1. 2. Vzhled stavby

Podoba renesančního objektu dosud zůstává skryta, bohužel se nedochovala žádná přesná zpráva. Byly sestaveny pouze přibližné obrazy toho, jak mohla stavba vypadat. Bližší popis přináší stavebně historický průzkum provedený Františkem Kašičkou a Bořivojem Nechvátalem na základě zbytku dochované kapličky při jižní straně barokního kostela, jež se stala součástí pozdější hájovny.³² Dochované fragmenty napovídají, že kaple byly pravděpodobně identické, pravoúhelného půdorysu. Rozmístěné po obvodu kostela, který měl formu centrály. Jak už napověděl výběr stavebního materiálu, zdivo bylo smíšené. Bíle omítnutý kostel byl členěn okny se segmentovým nadpražím, jejichž rámy byly vroubeny tmavými pásy. Vstupy jednotlivých kapliček byly pravděpodobně orientovány směrem ke kostelu.³³ O něco více informací přináší vizitace z roku 1610 provedená Jiřím Čejkou a Ladislavem

²⁹ Dr. Bohumír Lífka, (pozn. 8), st. 124

³⁰ Ondřej Fibich, (pozn. 5), st. 144

³¹ Radomyšl získala roku 1588 cihelnu darem spolu se statky v okolí leskoveckého potoka od velkopřevora Kryštofa staršího z Vartenberka, Dr. Bohumír Lífka (pozn. 8), st. 123

³² Stavebně historický průzkum byl publikován v knize *Radomyšl proměny městečka*, (pozn. 7)

³³ Viz. František Kašička, Bořivoj Nechvátal (pozn. 7), st. 26

Žejdlicem na přání velkopřevora Děpolda z Lobkovic. V interiéru se nacházelo šest oltářů. Kolem kostela byly umístěny čtyři menší klenuté kaple. Kostel a stejně tak věž byla pokryta střechou a měla tři zvony. Vedle stály dvě světnice pro poustevníky, jedna komůrka a kostnice. Vizitátorům se obzvláště líbila „*osamělá poloha, ladné bílé stavby taškami kryté*.“³⁴ Do této doby se klade i existence hřbitova, kde zřejmě byli pohřbíváni místní kněží a poustevníci. Z celkové zprávy tak vyplývá, že kontroloři neshledali žádné nedostatky a že všechny církevní budovy jsou v uspokojivém stavu.

Stále však není jasné, na jakém půdoryse centrála kostela stála. Za ideální půdorys křesťanského svatostánku byl od počátku považován kruh, symbolizující harmoničnost světa a vesmíru. V praxi se ale princip kruhu většinou uplatňoval na světských stavbách. Naproti tomu sakrální architektura se klonila spíše ke tvaru čtverce, řeckého kříže, či polygonu. Přičemž v šestnáctém století byl nejčastěji aplikován právě polygon, jelikož byl odvozen z kruhu.³⁵ Přikláním se k názoru O. Fibicha, že radomyšlský kostel měl podle všeho půdorys polygonu. Vysvětlením je i rozložení kapliček kolem kostela, což by tvar čtverce, nebo řeckého kříže neumožnil a tvar elipsy je záležitostí pozdějších let.³⁶

3. 1. 3. Mikuláš Křížek

Osobnost Mikuláše Křížka je opředená množstvím záhad. Do Radomyšle přišel tento farář neznámého původu roku 1540 ze strakonického konventu. Krátce na to se stal postavou velice váženou a to nejen místními. Šlo o člověka velice vzdělaného, který se pohyboval v kultivovaném prostředí. Udržoval vztahy s velkopřevorem Zdeňkem Berkou z Dubé, jenž zřídil ve Strakonících rozsáhlou knihovnu. Patrně se znal i s Janem Hodějovským z Hodějova, jehož řepický dvůr hostil řadu básníků a humanistů mezi

³⁴ Dr. Bohumír Lífka (pozn. 8), st. 133

³⁵ Jarmila Krčálová, *Centrální stavby české renesance*, Praha, 1976, st.7 -11

³⁶ Stejně jako půdorys kostela měl i počet kaplí svůj symbolický charakter. Vizitace z roku 1610 uvádí, že Kaple byly čtyři, pátá totiž sloužila jako obydlí poustevníka. Číslo pět lze vykládat několika způsoby. V křesťanském náboženství je chápáno jako pět ran Kristových, nebo pět bochníků chleba, jimiž Ježíš Nasycil pět tisíc hladových. Zde může představovat metaforu otevřené dlaně s prsty. O. Fibich upozorňuje, že obdobná znamení se vyskytují na židovském hřbitově v blízkosti kostela sv. Jana Křtitele. Mohlo by jít o jakousi paralelu mezi Starým a Novým zákonem. Návrší, na němž chrámek stál, je už od dob pohanů, místem s hluboce zakořeněnou spiritualitou. Zda jde o podobnost čistě nahodilou, nebo šlo o součást nějakého složitějšího duchovního programu, lze těžko prokázat. Výběr světců odpovídal řádovým zvyklostem. Tři z nich byly zasvěceny sv. Anně, sv. archandělu Michaelovi a s největší pravděpodobností Panně Marii Bolestné. Výjimku tvořila čtvrtá kaple určená sv. Rochu, ochraniteli před morem, který v 16. st. v Čechách propukl, proto se k němu lidé často obraceli. O páté kapli se nic neví. Viz. Jarmila Krčálová, (pozn. 35), st. 10-11, citovaná Ondřejem Fibichem (pozn. 5) st. 141. O symbolice kaplí viz. O. Fibich (pozn. 5), st. 154, Otto Betz, *Tajemný svět čísel mythologie a symbolika*, Praha, 2002, st. 66

nimi byl např. Vít Trajanus, Jiří Vavrouš, či Šimon Ennia Klatovský, díky němu se Radomyšl objevila v několika latinských verších. Je známo, že Hodějovský budoval v Řepici obrovskou knihovnu. Taková společnost Křížka dozajista formovala.

Panovali dohady, kde farář získal obnos na postavení kostela sv. Jana Křtitele. Obyvatelstvo si tuto skutečnost vysvětlovalo různě. Za nebyvalou sumou peněz, lidé zákonitě hledali boží zásah. Vznikala řada pověstí. Jedna z nich vypráví o pokladu, který faráři ukázal sv. Jan., jenž se mu zjevil ve snu. V další verzi vystupuje anděl, převlečený za čeledína, který Křížkovi pomáhal. Usilovnou andělskou prací městečko bohatlo a zanedlouho si mohlo dovolit vystavět kostel.³⁷ Ve skutečnosti to byl samotný farář, jehož přičiněním Radomyšl prosperovala. Realizace renesančního chrámu nebylo to jediné, co ve svém působišti vykonal. Mimo jiné byl donátorem vzácné sochy sv. Martina na koni a tří zvonů pro kostel sv. Martina.³⁸ Pod jeho vedením městečko hospodářsky vzkvétalo, fara opět vykazovala zisky. Měla k dispozici několik chlévů, ovčín a sýpku.

3. 1. 4. Obraz a náhrobek Mikuláše Křížka

Z dostupných informací lze usoudit, že farář byl osobností všestrannou, uměnímilovnou. Na druhou stranu autoritativní, schopný ekonom. Ne náhodou v Radomyšli setrval třicet let. K dokreslení představy napomůže dochovaná Křížkova podobizna z roku 1568 [obr. 1]. Obraz byl přenesen do barokní novostavby v roce 1736, ovšem nešetrná přemalba způsobila jeho poškození a dnešní stav je takřka fragmentální. Portrét životní velikosti zobrazuje vousatého muže pronikavého pohledu. Oděného do modrého našaseného šatu s bílými klopami. V rukou drží kříž a malou knihu. Pod podobiznou se zachoval čtyřřádkový nápis: *Ecce ! De cruce plamen, de cruce levamen. Fundator kostela toho bil malovaný roku 1568 přemalovaný pak roku 1856 původem visoce urozeného Excellenc Pána Pána Františka hraběte Khevenhüller Metsch c.k. Feldzeugmeister a velko Převor rytířského řádu Malteřského ect. etc.*³⁹

Z Radomyšle byl Křížek nucen odejít v roce 1570, jelikož byl jmenován převorem strakonického konventu. Jak uvádí B. Lifka, Strakonice ho příliš nelákaly, proto žádal tehdejšího velkopřevora Krištofa z Vartenberka o přeložení zpět do Radomyšle, ten však jeho žádost zamítl. Mikuláš Křížek zemřel roku 1589, patrně na jeho přání byl

³⁷ Ondřej Fibich (pozn.5), st. 132

³⁸ Socha sv. Martina na koni se dnes nachází v Alšově Jihočeské Galerii v Hluboké nad Vltavou.

³⁹ Dr. Bohumír Lifka, (pozn. 8), st. 124

pohřben v kostele sv. Jana Křtitele. O místech kde se hrobka měla nacházet, dosud panují dohady. Roku 1732 vydal velkopřevor Gundakar Poppo z Dietrichštejna rozkaz, v němž nařizuje tělo faráře Křížka přenést a uložit ve vedlejší kapli. Existuje tedy možnost, že se s ostatky nadále nemanipulovalo a mohly zůstat na místě bývalé kaple sv. Rocha.⁴⁰ Barokní misionář Albert Chanovský vepsal na již neexistující náhrobek toto: „*Léta Páně 1589 usnul v Pánu Dwojí – ctihodný kněz Mikuláš Křížek Strakonického konventu přewor ve středu na Neděli Reministere v hodinu 17tau a zde jest pochován, který tento chrám páně vystavěti nechal.*“⁴¹

3. 1. 5. Architekt renesančního kostela

Obdobně jako o nejasném vzhledu kostela, lze spekulovat o jeho tvůrci. O Fibich přišel s myšlenkou, že architektem by mohl být Tomasso Rossi neboli Tomáš Červený, pocházel ze švýcarského Mendrisia, o jeho osobním životě se téměř nic neví.⁴² V 70. až 90. letech byl činný zvláště v okolí Strakonice. Je doložen na přestavbě kostela v Dobří roku 1561 a v letech 1580 a 1587 dokončoval kostely ve Volenicích a Katovicích. Vždy tedy šlo o revitalizaci starší zástavby. Všechny objekty jsou, jednoduchými venkovskými kostely, povětšinou jednolodními s pětiboce, nebo pravoúhle zakončeným presbyteriem. Lodě jsou sklenuté renesanční valenou klenbou, presbytáře křížovou. Pouze v dobršském kostele se stavitel snažil o nápodobu síťové klenby.⁴³

Křížek s Rossim mohl přijít do styku ve Strakonících, kam ho přiváděli služební povinnosti, či dostat doporučení od některého ze svých přátel. Jako poradce by v takovém případě připadal v úvahu Zdeněk Berka z Dubé, který se rád obklopoval místní renesanční společností.

3. 2. Barokní chrám sv. Jana Křtitele

Kostel sv. Jana Křtitele je nejvýraznějším projevem baroka v okolí. Chrám stojící na dlouhém protáhlém vrchu se stal přirozenou dominantou regionu, viditelnou na kilometry daleko [obr. 2]. Dotvářel tak malebnou kulisu tehdejší krajiny, spojenou s dlouhodobou tradicí poutí ke sv. Janu. Objednavatelem barokní novostavby byl

⁴⁰ PhDr. Bořivoj Nechvátal, *Zapomenutá stavba Bartolomea Scottiho v Radomyšli u Strakonice*, Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích, České Budějovice, 30/3, 1993, st. 239

⁴¹ Ondřej Fibich, (pozn. 5), st. 136

⁴² Pavel Preiss, *Italští umělci v Praze*, Praha, 1986, st. 10, Pavel Vlček, *Encyklopedie architektů, stavitelů, Zedníků a kameníků v Čechách*, Praha, 2004, st. 559

⁴³ Emanuel Poche, *Umělecké památky Čech 1-4*, Praha, 1977

velkopřevor Gundakar Poppo z Ditrichštejna. Přesvědčujícím důvodem byl neutěšující stav renesančního objektu. Léta zanedbávaný svatostánek, jenž pomalu přestával vyhovovat nárokům obyvatel, měl možnost vidět během svého pobytu v nedalekých Strakonících. Velkopřevor rozhodl o okamžité přestavbě a tím byla započata další etapa.

3. 2. 1. Plánování a první fáze výstavby

Stavitelem nového kostela se stal architekt Bartolomeo Scotti, jenž byl Ditrichštejnem osloven, aby zhotovil plány. Nebylo to jejich první setkání, Scotti pro něj pracoval již na paláci Velkopřevorství v Praze roku 1726 a nepochybně také proto byl vybrán jako projektant radomyšlského kostela. Provedením stavby byl však pověřen Anselmo Lurago, protože Scotti měl v té době poměrně dost zakázek, ale hlavní příčinou však bylo jeho zhoršující se zdraví. Scottiho návrhy se naneštěstí nedochovaly, ovšem jeho podíl je zřejmý. Jméno architekta je uvedeno ve stavebním rejstříku faráře Matznera, kde je Scottiho úloha blíže vysvětlena. „*Léta Panie 1733 w mniesyczy Junii po zborženj Chramu Panie negstarssym w Českym kralowstwuj Swateho Jana Kržtitele a kaple swateho Mychala Arczy-Angiela /tež swate Anny/ Poczat gest na Wysoke Poruczenj Jieho Wysocze Hrabieczy Excellentz Pana Pana Gundakara Poppo z Dietrychsteinu Gran – Piora nakladnie nowy kostel stawien byti, nakladem sycze tegoż chramu wssak ale welkau Pomocy dutknute Excellentij. Za Fararže Jana Philomena Jakuba Matznera strakoniczkeho kragiana. Za administratora Strakonczkeho Welebneho Pana Jana Frantisska Trnky. Za hegtmana Strakonczkeho Urozeneho Pana Giržyho Bitthera. Za duchodniho Pana Jana Uhla, kterýžto Prži Položieni Gruntu byl. Stawiel pod Stawenj Mystrem Urozenym Panem Scott i Pan Bernard Sspalyczek z Ginecz. Toho Čzasu wladl Panstwym Strakoniczkym Urozeny a Stateczny Pan Pan Jakub Mayer, Frater Donatus Swateho Ržadu Melitenskeho.*“⁴⁴ Unikátně dochovaný spis nejen že přináší přesnou dataci začátku stavby, ale i soupis všech zúčastněných osob. Následně zápis pokračuje: „*Roku 1735 w magi Mniesyczy se začžalo Poržad stalet stawenj kostela Swatyho Jana Kržititele nad Radomyssly skrze Palyra pana Jana Gründle souseda Mniesta Ziebraku proto žie Bernard Sspalyczek swemu Panu stawieti musel.*“⁴⁵

⁴⁴ Jan Philomen Jakub Matzner, Pamětní kniha č. 1, inventární č. 1, Státní archiv ve Strakonících, st. 1-2
Za konzultaci děkuji Jaroslavu Mrňovi.

⁴⁵ Jan Philomen Jakub Matzner, (pozn. 44), st. 2

Ditrichštejn měl režii stavby od prvopočátku pevně ve svých rukou. V listopadu roku 1732 dal pokyny strakonickým úředníkům, jak mají postupovat, aby bylo vše potřebné připraveno. Nejprve bylo nutné zbourat starý kostel. Použitý materiál měl být znovu využit. Střechu dělníci rozebrali, dřevo, cihly a kámen očišťovali a rovnali poblíž staveniště. V místních lesích měli hledat vhodné dřevo, pokud by se tak nestalo, měly být dovezeny z Varvažova. Vápenka ve Velké Turné měla dodat vápno, cihly potom blízké cihelny. Hejtmanovým úkolem bylo zajistit dostatečné množství peněz, čemuž měl přizpůsobit výnosy z pivovaru a prodeje dřeva. To samé opakuje velkopřevor ve svých nařízeních ještě v lednu roku 1733.⁴⁶ Jediné co výnos neuvádí, je provenience kamene, nezmiňuje se o ní ani B. Lifka. Zřejmě to nebyla až tak důležitá informace, protože v okolí bylo kamene dost. Velikost stavby si však vyžádala, import materiálu i z jiných lokalit. Vápno se např. dováželo z Oubyslavy, Přečína a Horažďovic, železo se vozilo z hamrů v Jincích. Největším dodavatelem dřeva bylo Drhovelské panství, prkna obstarávali mlynáři ze Štěkně a Větrova. Přebytky stavebnin se pak užily na opravy kostela sv. Martina.

Z uvedených skutečností vyplívá, že smlouva se stavitelem byla s největší pravděpodobností uzavřena, tzn. na tovaryšský groš, jelikož veškeré suroviny zajistil stavebník. Většina nádeníků navíc byli obyvatelé Radomyšle a přilehlých obcí, jak lze vyčíst v Matznerově záznamu. Takto uzavřená dohoda architektovi stanovila pevný roční plat, dle náročnosti stavby a finančních možností objednavatele. Ukládala mu povinnost vést umělecký a technický dozor. Zpravidla také na stavbu dosazoval políra a tovaryše.⁴⁷ Díky Matznerově pečlivosti víme, že šlo o Bernarda Špalíčka z Ginec a později o Jana Gründle ze Žebráku. Odborný dohled nad stavbou vedl již zmíněný Anselmo Lurago, jehož činnost je přiblížena v následujícím zápise: „*Item dem 6. Julli vermög anschaffung No. 8. und Rechnung beilieget ihme Herrn Baumeister Diet Geldt – gezahlet worden 12 fl.(rýnský zlatý)*“⁴⁸ Načež navazuje další údaj ze 7. září 1733: „*Extra Ausgab. 7.7.bis dem Herrn Baumeister Lorago, welcher statt Herrn Baumeisters Scotti zur Auszmessung der neuen Kirchen S. Joannis Kraus geschigt worden ist, vormög des gnädigen reskript Ihro B. Reichsgräfl Excell. Zu dessen Unterhaltung in allem gezahlt worden 24.*“⁴⁹ Ditrichštejn na Luragovi nijak nešetřil, byly mu zaplacený

⁴⁶ Dr. Bohumír Lifka (pozn. 8), st. 190

⁴⁷ Více o stavebních smlouvách uvádí viz. Milada Vilímková, *Stavitelé paláců a chrámů, Kryštof a Kilián Ignác Dientzenhoferové*, Praha, 1986, st. 45-50

⁴⁸ Dr. Bohumír Lifka, (pozn. 8), st. 189

⁴⁹ Dr. Bohumír Lifka, (pozn.8), st. 189

tři dny v plenéru plus cestovné a diety. Další peníze jsou mu vyplaceny při uzavěře v listopadu roku 1733. Co se týče platu řemeslníků a nádeníků jejich denní mzda se pohybovala kolem od 6 do 12 krejcarů. Záleželo na druhu práce a délce dnů. Nejlépe placeni byli dělníci, kteří lámali kámen, za deset dní práce dostali tři lidé 103 zlatých a 20 krejcarů. V porovnání s polírem, jehož denní příjem byl 45 krejcarů, si lamači kamene vydělali zhruba 3 zlaté. Zkrátka nepřišel ani radomyšlský kovář, jenž byl většinou vyplácen od kusu. Pokud přistoupím na srovnání denního výdělku u ostatních zadavatelů, obecně nejhůře platila Česká komora. Denní plat zednického políra činil pouhých 36 krejcarů. Ačkoli radomyšlský polír na tom byl docela dobře, o poznání hůře byla placená pomocná síla. Její výplata v průměru činila 7 a půl krejcaru, kdežto u České komory měli nádeníci, či přidavači možnost získat až 12 krejcarů denně.⁵⁰

3. 2. 2. Stavební rejstřík Jakuba Matznera

Sled jednotlivých prací mapuje podrobný stavební rejstřík faráře Matznera spolu se jmény všech zúčastněných.⁵¹ V červenci roku 1733 přicházejí s polírem Špalíčkem první zedníci a tesaři, ten však už v prosinci odchází z výše uvedených důvodů. O rok později se k nim přidali kameníci, vzrostl i počet pomocných nádeníků, přidavačů a ostatních pomocníků. Celkové náklady tak za rok 1734 činily 1168 zlatých a 30 krejcarů. Stavba rychle pokračovala, v roce 1736 byly kameníkem zhotovené dvě velké vázy a kříž nad průčelí kostela. V srpnu téhož roku dostává kostel střechu. Chrám byl dokončen roku 1736, úhrnem tvořily stavební výdaje 5360 zlatých. O dostavbě Matzner opět píše ve stavebním rejstříku: „*Roku 1736 postawen gest krzyż welky super frontispicium nad nimż se wynachází krzyż Melitenský. Tehož Roku postawena gest taky wież a wokna wsazeny. Tehož Roku w mniesyczy Decembru a w nasledownim Roku 1737.2. Januarii byly dwa hrozny wietry gieden rano druhy w noczy, kterzy na oknech w chramu panie nowym welkau sskodu udielaly. Roku 1737 w Mniesyczy Novembru Pán Buh wssemohauczy z tohoto sweieta powolati račzył G. Myl. Hrabieczy Excell. Pana Pana Gundakara Poppo z Dietrychsstainu Gran- Piora prawie když se Oltarže w chramu Panie Swatyho Jana nad Radomyssly dielaly a když welky Postaweni hotowy byl.*“⁵² Dirichštejn se tedy úplného závěru nedočkal, tímto posláním byl pověřen až jeho následovník velkopřevor František Antonín hrabě Königseg – Rothenfels. Slavnostní

⁵⁰ Milada Vilímková, (pozn. 47)

⁵¹ Výčet všech pracovníků uvádí B. Lifka. Viz. Dr. Bohumír Lifka (pozn. 8) st. 191 - 193

⁵² Jan Philomen Jakub Matzner, (pozn. 44), st. 4

vysvěcení nového chrámu se konalo 3. dubna 1738. Jakub Matzner nezapomněl na činy bývalého velkopřevora a škodolibě dodává, že Königseg sklídl obdiv za úspěchy někoho jiného.⁵³

3. 2. 3. Osud kostela sv. Jana Křtitele po roce 1848

Neutěšený situace městečka zákonitě působila i na budovu kostela. Odchodem poustevníků ztratila památka svého opatrovníka. V roce 1771 za převora Michaela Ferdinanda hraběte Althanna se z objektu odstraňovaly následky škod, které napáchal blesk. „*Co tak od hroma zruinováno a zase skrze štafira jak zlatem stříbrem, barvami ozdobeno jest.*“⁵⁴ Byly to vlastně poslední stavební zásahy do rozhodujícího roku 1848, které maltézští rytíři učinili jako vrchnost.

V 19.st se prováděly jen ty nejnnutnější úpravy, jež stavba vyžadovala. Byly to hlavně správký střechy apod. Roku 1894 byla vydána vizitace hodnotící stav farních budov za dobrý, ovšem skutečnost byla asi trochu jiná.⁵⁵ O rok později byl kostel vybělen a obnovena fasáda.⁵⁶ V roce 1896 děkanství žádá o zastavení poloviny majetku kostela sv. Martina a sv. Jana Křtitele na opravu fary.⁵⁷ Aktivní účast a humanitární pomoc maltézských rytířů v I. Světové se výrazně podepsala na jejich finanční situaci. Na velkostatek Strakonice – Radomyšl patřící řádu, byla roku 1919 uvalena nucená správa. Proto roku 1926 musely být oba chátrající kostely sv. Jana Křtitele a sv. Martina prodány novému majiteli. Kdo byl novým vlastníkem, sice farní pamětnice výslovně neuvádí, z ostatních zápisů je ale patrné, že šlo o velkostatek Strakonice. Část strakonického panství byla prodána roku 1925, pánům Čeňkovi Prokopovi a Václavu Pilarovi. Zbytek část spolu se zámkem a hradem koupila paní Marie Beranová, přičemž toto jméno zaznívá i ve výtce z roku 1938, upozorňující na rostoucí náklady na správu jednotlivých farních budov, lze tedy předpokládat, že kostely měly stejného vlastníka.⁵⁸

Podle očekávání se měl držitel postarat o nezbytnou renovaci obou kostelů, které prý víc jak dům boží, připomínali spíše sklad na uhlí. Bohužel se tak nestalo. Zdejší farář si stěžoval „*klenba a střecha nebude li opravena, v dohledné době se zřítí.*“⁵⁹ Kromě děravé střechy trápily stavbu rozbitá okna, takže byla neustále vystavena povětrnostním

⁵³ Dr. Bohumír Lífka, (pozn. 8), st. 203

⁵⁴ Dr. Bohumír Lífka (pozn. 8) st. 216

⁵⁵ Vizitace, (pozn. 1) záznam z roku 1894

⁵⁶ Bořivoj Nechvátal, (pozn. 40), st. 242

⁵⁷ Farní Budovy, (pozn. 1)

⁵⁸ Jiří Pořízka, (pozn. 12), st. 69

⁵⁹ Pamětní kniha č. 2.,(pozn. 1), st. 208

podmínkám. Největším problémem ale bylo dovnitř vlétávající ptactvo, jenž kostel znečišťovalo. Rekonstrukce byla zamýšlena už před I. světovou válkou, kdy strakonické panství vynášelo velkopřevorství sto osmdesát tisíc korun, avšak očividně nebyla vůle. Prapůvodcem oné netečnosti byl generální receptor Frá Wostfál, pro jistotu před velkopřevorem zamlčel špatnou kondici děkanských budov. Při velkopřevorově návštěvě Strakonice mu objekty ani neukázal, aby nebyl upozorněn na jejich mizerný stav. Opravy byly realizovány až roku 1929 patronátním úřadem ve Strakonících, odkázaným na příspěvky velkostatku. Byl vyspraven vnitřek kostela, přeložena střecha a plechem nově pobitá sanktusová věžička.⁶⁰ Nicméně výdaje patrocinií se rok od roku zvyšovaly, což další majitelka vyčítá v dopise z roku 1938 adresovaném velkopřevorství již uvedenou stížností.⁶¹

Po roce 1948 připadla církevní památka do rukou státu, tím pádem se vyskytla na okraji zájmu. Žádné zásadní kroky ke zlepšení se neuskutečňovaly. V osmdesátých letech se o objekt kostela zajímali památkáři. Stavebně historický průzkum provedli již tolik citovaní František Kašička a Bořivoj Nechvátal. Zároveň upozornili na výjimečnost poustevny, jež se pomalu rozpadala. Teprve v průběhu devadesátých let byla provedená celková rekonstrukce fasád kostela, střešní krytiny a nátěrů oken.⁶²

3. 2. 4. Architektura kostela

Chrám sv. Jana Křtitele je pohledově situován na kopci nad městem. Jednolodní stavba podélného charakteru orientovaná na východ, se v místě presbytáře zužuje. Západní strana vykazuje předsíň o stejné výši jako loď. Bíle omítnutá fasáda, nesoucí stopy dřívějších nátěrů, je členěna vysokým pilastrovým řádem s profilovanými hlavicemi [3].⁶³ Pilastry vyrůstají z vysokého soklu, jenž je zakončen kamennou kordonovou římsou, objímající celou stavbu kolem dokola. V západním průčelí s nízkým středovým rizalitem je zakomponován hlavní portál, lemovaný šambránou. Nad vchodem je umístěna kartuše se znakem stavebníka Gundakara Poppa z Ditrichštejna, krytá tzv., omega římsou, nad níž je vloženo vysoké kostelní okno zakončené obloukem [4].⁶⁴ Vstupní rizalit je z obou stran orámován dvojicí pilastrů [3]. Mezi pilastry jsou umístěny dvojice vpadlých obdélných polí zalomených obloukem. Rizalit je završen

⁶⁰ Pamětní kniha č. 2 (pozn. 1), st. 208-210

⁶¹ Farní budovy, (pozn. 1), záznam z roku 1938

⁶² Úpravy provedla specializovaná stavební firma Aldast, která se zabývá renovacemi historických objektů.

⁶³ Dr. Alžběta Birnbaumová, *Soupis uměleckých památek politického okresu Strakonického*, Strakonice, 1932-1949, rukopis v majetku Ondřeje Fibicha, st. 348. Za poskytnutí děkuji Ondřeji Fibichovi.

⁶⁴ Římsa ve tvaru písmena omegy.

trojúhelným tympanonem, jenž je vnesen nad korunní římsou. Průčelí završuje atika, se segmentově prohnutými bočními křídly. Střed nástavce je vsazen do maltového rámu ze stran dekorovaného pilastry. Uprostřed se nachází vpadlé polokruhové okénko, jemuž dominuje velký klenák. Štít je zakončený bohatě profilovanou hlavní římsou, jejíž závěr tvoří menší segment, ve středu zdobený křížem. Volutová křídla kráší dvě kamenné vázy. Boky kostela jsou zvýrazněny pilastry, které stavbu lodi rozdělují na čtyři části. V prvním poli tvoří pilastrový řád na rizalitovém výstupku součást kruchty. Uvnitř rámce jsou nad sebou dvě okna, vedoucí na kruchtu. Další tři pole vroubí dvojice pilastrů. Do každého rámce je vloženo jedno okno, které je ohraničeno jednoduchou omítkovou šambránou. Kordovaná římsa obíhající celou stavbu je v prostředku severní stěny nad vedlejším portálem prolomena stříškou. Z vysoké valbové střechy vyčnívají barokní vikýře, doplněné v místě presbytáře o osmibokou sanktusovou věžičku [5]. Východní nároží se zalomenými pilastry v rozích konkávně uskakují [6]. Malá sakristie navazující na presbytář, byla možná přistavěna dodatečně [7].⁶⁵ Boční pohled odhalí netradičně řešenou symetrickou loď a její nevýrazný přechod mezi hlavní osou a půdorysně mírně předstupujícím západním dílem kruchty. Tato skutečnost vedla B. Nechvátala a F. Kašičku, zda architekt nezamýšlel postavit v západním průčelí dvě věže, protože bohatá zdobnost patek a hlavic pilastrů, stejně tak i podložení dalšími sokly je téměř shodné, jako na západním průčelí. Ovšem průzkum půdy tuto možnost zavrhl a naopak prokázal, vyrovnanost obvodových zdí jak na severní, tak na západní straně.⁶⁶

Zvláštností je rozpor mezi blokovým zevnějškem stavby a oválným vnitřním prostorem, považovaný za příznačný rys barokního dualismu [8].⁶⁷ Půdorys vykazuje poměrně silné zdivo, což mohlo být způsobeno nestabilním půdním podložím. Stejně jako ustupuje presbyterium kostela, zužuje se i síla zdiva. Originální koncipovaná je kaple sv. Kříže, která je taktéž tvořena jakýmsi oválem, téměř identickou formu má schodiště vedoucí na kruchtu. Loď tvaru oválu se do kněžiště a kruchty otevírá vítězným obloukem [9]. Zaklenutí plackou s výsečemi symbolizuje v jejich průniku maltézský kříž. Zvenčí působící masivní stěny, však dávají vyniknout použitému geometrickému téměř stereotomnímu interiéru. Dynamika je umocněna pěti kaplemi ozvlášťující celý prostor. Klenba je vlastně vynášena osmi hroty symbolického

⁶⁵ Bořivoj Nechvátal, František Kašička (pozn. 7) st. 33

⁶⁶ K tomuto názoru dospěli na základě stavebně historického průzkumu z roku 1983. Bořivoj Nechvátal, (pozn. 40) st. 236

⁶⁷ Bořivoj Nechvátal, (pozn. 40), st. 236

maltézského kříže. V prostředku klenby je vykrajované kartušové zrcadlo na němž je namalovaný Ditrichštejnský znak a chronogramový nápis s letopočtem 1736, tzn. datum dokončení stavby [10]. Na zrcadlech postranních výseči jsou patrné barevné stopy dřívější výmalby, především odstíny růžové a okrové, což byla nejspíš původní barevnost interiéru.⁶⁸ Pod klenbou je umístěna výrazná římsa, která se oblohuje na osm pilastrů [11]. Vybíhající výseče jsou podpírány vysokými pilastry, současně oddělující osově otvory a hluboké oltářní výklenky. Závěr presbyteria a kruchty se skosenými rohy jsou také sklenuty plackou s vykrojeným zrcadlem [12]. Na jižním nároží se nachází kaple sv. Kříže zamířená ke kruchtě, zaklenutá klášterním křížem nad půdorysem oválu.⁶⁹ V severním nároží je umístěno točité schodiště vedoucí na kruchtu. Kostel vlastnil tři zvony, zavěšené v sanktusové věžičce nad kněžištěm. U severní strany kostela se rozkládá hřbitov, nově obnovený kolem let 1780 až 1790.⁷⁰

3. 2. 5. Interiér kostela

Stejnou starost jakou velkopřevor projevil o stavbu kostela, taktéž prokázal i při jeho vybavení. V dopise z roku 1733 určenému strakonickému hejtmanovi píše: „*Der P. Administrator solle uns deduciren, woher die mehr bemelte Kirchen St. Joannis den Nahmen hat „bey Neun Kirchen“, ob in dem alten Gebäude, und bey denen böhmischen Histori Scribenten was zu lesen sey, dann wann nichts sonderbahres oder erhöbliches zu diesen Nahmens, in der neuen Kirchen, ein Anzeugen von Neun Altaren zumachen, welches kostbahr und in dieser Kirchen 9 Altare zu haben, unnötig ist.*“⁷¹ Hlavní oltář spolu s čtyřmi vedlejšími byly objednány u řezbáře z Dobré Vody, za něž dostal zaplaceno 438 zlatých a 33 krejcarů. Kameník, který opracoval kámen pro hlavní oltář, dostal 14 zlatých a 33 krejcarů, truhlář pak za nové lavice 78 zlatých.⁷² Veškeré zařízení je tedy soudobé.

Hlavní oltář sv. Jana Křtitele má podobu edikuly, tvořenou polychromovanou sloupovou architekturou, v jejímž výklenku je umístěna kamenná menza s tabernáklem. Po stranách oltáře stojí dvojice točitých sloupů, které předstupují na koso postavené pilíře. Hlavice sloupů vynáší vzdouvající se kladí s průběžnou římsou. Na ní spočívá rozeklaný segmentový štít s plochým nástavkem tvaru oválu, korunovaný baldachýnem

⁶⁸ Bořivoj Nechvátal, (pozn. 40), st. 237

⁶⁹ Alžběta Birbaumová (pozn. 63)st. 325

⁷⁰ Alžběta Birbaumová (pozn. 63) st. 420

⁷¹ Dr. Bohumír Lífka (pozn. 8) st. 194

⁷² Dr. Bohumír Lífka (pozn. 8) st. 194

[13]. Na stranách dekorován postavami puttů, jimž dominuje socha boha otce, sedícího na zeměkouli [14]. Vedle něj sedí na rozeklaném štítě dva andělé. U sloupů se vyskytují sochy sv. Petra a Pavla, se svými typickými atributy, tzn. klíči, knihou a mečem [15]. Oba jsou oděni do silně zlacených draperií, spadajících od ramene k boku ve dvou mohutných záhybech. Dveře do zaoltářní zdobí sochy světců. Jana Nepomuckého a Vojtěcha ztvárněné obvyklým způsobem.⁷³ Oltářní obraz nese biblickou scénu Křtu Krista [15]. Ve středu stojí nahý Kristus v řece, v pozadí za ním se objevují dva andělé držící roucho odstínu nachu. Nad skloněným Kristem stojí po jeho pravici sv. Jan Křtitel, oblečený v červenou bederní roušku a polívá Kristovu hlavu vodou. Vše sleduje bůh otec, oblečený v růžové roucho, se zeleným pláštěm. Kolem něj létají malí puttiové. Svatou trojici doplňuje letící holubice, nad bohem otcem, jenž symbolizuje ducha svatého. Tradiční téma křtu je v křesťanství chápáno, jako očištění od hříchu a víru v Kristovo vzkříšení. Svůj význam hrají i barvy. Janova červená suknice může značit očištění od hříchu, ale také mučednickou smrt. Rovněž tak fialová a zelená jsou v křesťanství zdomácnělé barvy. Obraz nebývalých kvalit, je dílem neznámého autora. Výjev je namalován s lehkostí stylu, výtvarník bravurně zvládnul techniku šerosvitu. Bohužel se o jeho malíři nezmiňuje ani rejstřík faráře Matznera.

Vedlejší čtyři oltáře jsou takřka stejné. Všechny jsou utvořeny plochou architekturou, korunované segmentovými nástavci s emblémy, dokreslující ikonografii obrazů. Na levé straně se nacházejí oltáře Snětí z kříže, Panny Marie s emblémy beránka, symbolu Krista a božího oka, značící božskou prozřetelnost. Po pravé straně jsou to oltáře sv. Barbory a sv. Jana Nepomuckého s emblémy Panny Marie Staroboleslavské a růžence, symbolů těsně spjatých s Mariánskou ikonografií, jež byla v baroku hojně využívána, obdobně jako kult sv. Jana Nepomuckého, vyprodukovan právě barokem. Kaple sv. Kříže je určena pro oltář s malbou Kalvárie v životní velikosti.⁷⁴ Žádný z obrazů zdaleka nedosahuje takové umělecké hodnoty jako obraz hlavního oltáře.⁷⁵

⁷³ Viz. Evidenční list movité kulturní památky kostela sv. Jana Křtitele, Národní památkový ústav v Českých Budějovicích, Alžběta Birnbaumová (pozn. 63)

⁷⁴ Alžběta Birnbaumová (pozn. 63)

⁷⁵ Současný stav obrazů vedlejších oltářů je velmi špatný, plátna jsou popraskaná, tím pádem zde neuvádím ani žádnou fotodokumentaci.

3. 3. Poustevna a poustevníci

Objekt poustevny stojí při jižní straně kostela sv. Jana Křtitele [16]. Díky archivnímu průzkumu B. Lifky je znám její zřizovatel. Poustevnu nechal roku 1739 vybudovat velkopřevor Königseg. Nad jejím vchodem byl dokonce vymalován i velkopřevorův erb, za který zaplatil horažďovickému malíři Czistinovi 1 zlatý. Znak bohužel zcela zanikl v šedesátých letech 20.st. Budova měla sloužit jako obydlí poustevníka a druhého kaplana od sv. Martina. Bratři z kongregace sv. Ivana zde byli pravděpodobně usazeni již za dob Mikuláše Křížka.⁷⁶ Podle všeho byla poustevna vystavěna na zbytcích renesanční kaple sv. Rocha, jež se dochovala v její východní části.⁷⁷ Budova je orientovaná směrem ke kostelu. Prostá jednopatrová stavba má jen čtyři okna lemované šambránou s uchy a drobnými klenáky, tato podoba vypovídá o opravách v 18. st. Jižní strana otevřená do krajiny je členěna pouze dvěma okny. Mohutnost zdí a absence uměleckého zpracování napovídá faktu, že stavba nebyla dokončena a pravděpodobně měla pokračovat dále na západ.⁷⁸ Po případě mohlo jít o torzo podnože kostela, jež by nahrazovalo zaniklý renesanční věnec kaplí.⁷⁹

Poustevníci v Radomyšli sídlili až do josefínských reforem roku 1783, kdy byl řád sv. Ivana zrušen. Po té budova sloužila místnímu hajnému, který z ní udělal stodůlku. O činnosti poustevníků se mnoho neví. Jejich poslání blíže přibližuje jeden z mála dochovaných spisků neznámého poustevníka z roku 1747 „*Radost mysle putujících k chrámu sv. Jana Křtitele nad městečkem Radomyšlí v kraji Prachynském k spasitelnému Českého Národu potěšenj na světlo vydana Roku 1747.*“⁸⁰ Autor poukazuje na starobylost a posvátnost onoho místa. Kniha především obsahuje celou řadu příběhů zázračných uzdravení. Avšak v první řadě šlo o propagační publikaci, která měla popularizovat postupně slábnoucí svatojánské poutě, jichž byli ivanité zastánci. Tvůrcovou předlohou byl zřejmě starší spis „*Krátká zpráva o svatém karmelitánském škapulíři Maryánském. Přitom jsou některé předivné zázračné příhody na přímluvu P. Marie. Od jednoho karmelitána u sv. Havla v Praze. V Praze, tiskl J.J. Jeřábek 1736.*“⁸¹ Roku 1686 byla při kostele sv. Martina založena kongregace Škapulíře B. V. Mariae de Monte farářem Fra Františkem Burianem spadající pod konvent bosých karmelitánů

⁷⁶ Dr. Bohumír Lifka, (pozn. 8), st 207

⁷⁷ Viz. pozn. 32, František Kašíčka, Bořivoj Nechvátal (pozn. 7)

⁷⁸ Bořivoj Nechvátal, František Kašíčka, (pozn. 7), st. 33

⁷⁹ Bořivoj Nechvátal, *Poustevna u kostela sv. Jana Křtitele v Radomyšli u Strakonic, Výběr členů historického klubu při Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích*, České Budějovice, 1993, st. 83

⁸⁰ Dr. Bohumír Lifka, (pozn. 8), st. 210

⁸¹ Dr. Bohumír Lifka, (pozn. 8), st. 210

v Praze na Malé Straně. Tím spíš se tedy pisateli vzor nabízel. Stejně jako ostatní řády společenství podleho josefínským reformám.

3. 4. Fenomén svatojánských poutí

Poutní místo nad Radomyšlí prý patří k nejstarším patrociniím u nás zasvěcené sv. Janu Křtiteli, což samozřejmě napomohlo tradici poutí ke sv. Janu. Svátek sv. Jana se slaví už od počátku 6. st. V liturgickém kalendáři jde o jediný svátek v roce, oslavující světčovo narození, přičemž největší význam má svatojánská noc z 23. června na 24. Lidé o svatojánské noci zapalovali ohně a prováděli různé kouzelné rituály.⁸² Oslavy měly kořeny v pohanských zvycích. Z toho důvodu církev usilovala o jejich potlačení. Aby se obyvatelstvo uchránilo před přílišným vlivem těchto obyčejů, byl stanoven světčův svátek na 24. června, jehož vyvrcholením je mše svatá. I přes veškeré pokusy se ale některé tradice uchovaly a staly se součástí lidové kultury.

Nový barokní kostel sv. Jana Křtitele byl pro věřící velkým lákadlem. Každoroční velkolepé festivity přitahovaly davy poutníků, jež zajišťovaly místu patřičný věhlas. K chrámu navíc vedla od kostela sv. Martina křížová cesta se čtrnácti zastaveními, opravovaná mezi léty 1742 a 1755. Silnička byla ještě později lemována lipovou alejí vysazenou roku 1764. Oba kostely tak utvářely jakýsi protipól.⁸³ Na druhou stranu, znamenali boha milovní návštěvníci pro městečko zdroj slušných finančních zisků. Čilý obchod s různými upomínkovými předměty růženci, svatými obrázky apod. stál za rozmachem cechů, obzvláště punčochářského. Obdobné náboženské svátky měly nejen rozměr duchovní, ale také ekonomický. V padesátých letech 18.st. svatojánské pouti pozvolna ustupují. Do popředí zájmu se totiž dostává jiné působiště, kostel Panny Marie Sedmibolestné na Podsrpu a to kvůli rozkazu velkopřevora Václava Jáchyma hraběte Čejky z Olbramovic. Čejkův výnos totiž nařizoval konání každoročních poutí ke kostelu na Podsrpu, jenž nechal postavit, což de facto zavinilo konec oblíbených poutí ke sv. Janu. Radomyšl tak přestala být centrem duchovního dění a ztratila kousek ze své výjimečnosti. Klesající zájem a úbytek poutníků sebou zajisté nesl finanční úpadek. Krize byla natolik závažná, že zapříčinila zánik některých cechů. Situaci ještě zhoršily prudké výkyvy počasí a s ním spojený nedostatek zemědělských plodin. Následující poměry B. Lifka popisuje takto: „*Fara byla k roku 1762 tak stovebně zpuštělá, že farář*

⁸² Ondřej Fibich, (pozn. 5), st. 81

⁸³ Ondřej Fibich, (pozn. 5), st. 83

Frá Jakub Heyduk se po sedmnácti letech raději odebral na odpočinek do pražského řádového konventu. “⁸⁴

4. Stavebník a stavitel

4. 1. Gundakar Poppo hrabě z Ditrichštejna

Gundakar Poppo nepocházel ze slavné mikulovské knížecí větve Ditrichštejnů, ale z méně známé štyrské odnože Weichselstadtské. Narodil se v lednu roku 1672. Byl mladším synem Sigimunda Helfrída Ditrichštejna pána na Hollenburgu a Finkenstainu a Marie kněžny Gonzagy, ovdovělé hraběnky Collato. Mladý Ditrichštejn vstoupil do řádu krátce po dokončení studií. Ve službách řádu byl dva roky kapitánem galéry Panny Marie u ostrova Malty. Za svou oddanost rytíře českého velkopřevorství mu roku 1696 velmistr Frá Adrianem de Wignacourt daroval právo na post komtura převorství uherského a českého, kterým se stal roku 1701. Na deset let nabyl do svého držení komendu v Dívčích Hradech, o rok později potom komendy v Brně, Kralovicích a Olešnici. Poměrně v nízkém věku tudíž zastával dosti důležitou funkci.

Vysokého postavení dosáhl i u dvora, kde působil jako řádový vyslanec. Záhy si získal náklonnost císaře Karla VI., který ho odměnil tituly komořího, nejvyššího lovčího ve Štýrsku, číšníka v Kraňsku, přisedícím zemského soudu v Praze, místodržícím v Čechách a tajným radou, dokonce zastával funkci kapitána čestné císařské gardy.⁸⁵ Vrcholem bylo jmenování do českého hraběcího stavu roku 1727. Množství titulatur je důkazem vřelých vztahů mezi císařem a Ditrichštejnem. Obstat na císařském dvoře mezi tak velkým počtem šlechticů a ostatních dvorských úředníků nebyla jednoduchá záležitost, už jen navázání užších vazeb na dvůr, by se dalo nazvat úspěchem. Gundakar Poppo se musel prokázat jako zdatný diplomat, politik, řečník a zároveň být velmi obezřetný a nepodléhat tlakům okolí. Těmito vlastnostmi si nejspíš zajistil císařovu náklonnost a za ně byl následně také odměněn. Ditrichštejnův pracovní postup byl umocněn roku 1726, kdy byl dosazen na místo velkopřevora řádu, po zesnulém Herbersteinovi.

Na první pohled by se mohlo zdát, že za rychle dosaženými úspěchy stály snahy pouhého kariéristy, který se o své poslání v řádu příliš nezajímal, alespoň tak to zní

⁸⁴ Dr. Bohumír Lifka (pozn. 8), st. 214

⁸⁵ Viz. František Skřivánek (pozn. 12) st. 189, Dr. Bohumír Lifka (pozn. 8), st. 188

z některých textů: „*byl spíše dvořanem, kavalírem a velmožem.*“⁸⁶ Chápat Ditrichštejnovu osobu pouze tímto způsobem by bylo poněkud zkreslené. Pozornost jakou projevil o hospodářský, stavební a vůbec celkový rozvoj komend, je spíš než známkou ega toužící po reprezentaci, výsledkem jeho pracovitosti a cílevědomosti. Dobře známá je také jeho součinnost s převorem Františkem Taufrem z Rovin, známý svou edukační činností.⁸⁷ Zvláštní je i velkopřevorův postoj k Radomyšli, doložený městskými artikulami, vydanými velkopřevorem roku 1737. Z listinných nařízení si lze vyvodit, že městečko několikrát navštívil a živě se zajímal o veškeré dění ať už o hospodářství obce, či o sirotky a vdovy. Často zabíhá až do krajností, kdy např. zakazuje uzavření sňatku, při mimomanželském pohlavním styku, o to je zpráva bizarnější.⁸⁸

4. 1. 2. Stavebník a mecenáš Gundakar Poppo z Ditrichštejna

Radomyšlský kostel samozřejmě nebyl jediným velkopřevorovým skutkem. Jako jeden z mála velkopřevorů, Ditrichštejn vynikal rozsáhlými stavebními realizacemi, postihující většinu tehdejších komend. Mezi jeho nejsmělejší počín určitě patří přestavba pražského velkopřevorství na Malé Straně [17], pro něž se rozhodl hned v prvním roce jeho nástupnictví. Omšelá renesanční budova delší dobu nenaplňovala hodnoty barokního paláce. Přestavba byla zahájena už za Ditrichštejnova předchůdce hraběte Karla Leopolda Herberštejna v roce 1726. Návrh vytvořil Bartolomeo Scotti, jak už jsem výše uvedla, šlo o jeho první řádovou zakázku. Architekt se patně osvědčil, a proto byl vybrán pro stavbu kostela sv. Jana Křtitele. Nová rezidence dostala podobu čtyřkřídlé jednopatrové stavby, členěné osmi okenními osami [18]. Dva vstupní portály jsou dekorovány velkopřevorovy erby. Ze střechy vyrůstají pro Scottiho architekturu typické vikýře s oválnými okénky [19], výrazné jsou také štukové kartuše a maskarony v nadpraží oken. Podle názoru P. Preisse, se štukatura nápadně podobá štukům Carla Antoniho na Černínském paláci, je pravděpodobné, že jde o práci stejného autora.⁸⁹ Na dodání sochařských děl se podílel Matyáš Bernard Braun. Jeho rukou vznikly dva puttiové jako světlonoši, kteří krásně zábradlí na reprezentativním schodišti a dvě tepané vázy umístěné nad portály. Honosný zasedací sál je vyzdoben bohatými štuky, s původními kamny z dílny Petra van de Hecke. Od Heckoho také pochází šest

⁸⁶ Jíří Pořízka (pozn. 12) st. 17

⁸⁷ Staral se především o dorost, takže v 18. st. bylo v konventu 11 kněží a dalších 18 na ostatních farách, František Skřivánek, (pozn. 12), st. 189

⁸⁸ Viz. Dr. Bohumír Lífka (pozn. 8), st. 195-202

⁸⁹ Emanuel Poche, Pavel Preiss, *Pražské Paláce*, Praha, 1973, st. 77

vzácných tapisérii s tematikou světských radostí, jež si u něj Ditrichštejn v Bruselu objednal. V době II. světové války byly naneštěstí odvezeny ze země. Dnes se opět nachází v maltézském vlastnictví v Římě.⁹⁰ „*Palác není dílem architektonicky velkorysým, je to spíše půvabné palazzetto.*“⁹¹ Přibližně ve stejnou dobu vzniká jeho druhá pražská stavba, konventní dům řádu, jehož stavitelem byl Tomáš Haffenecker. O jeho zřízení se hovořilo již za vlády císaře Ferdinanda II., tehdy se však nenašlo dostatečné množství peněz. Ditrichštejn budovu koupil od svobodného pána z Talmberka za 3000 zlatých a nechal ho zrenovovat nákladem 18000 zlatých. Konvent pak začal fungovat roku 1740 za velkopřevora Königsegga.⁹²

Ostatní velkopřevorovi plány sahaly mimo Prahu. Byly to většinou projekty, které se zabývaly přestavbami starších objektů. V horažďovickém kostele sv. Petra a Pavla se prováděly jen menší úpravy, týkající se dostavby šnekového schodiště, opravena byla i budova děkanství. Podstatné změny se uplatnily až v Radobyčích [20], Volfarticích, Kamenici a Horní Libchavě. Zpravidla gotické stavby dostaly barokní ráz. Výtvoři neznámých stavitelů, nejsou ukázkou skvělé, či mimořádně atraktivní architektury. Jsou to menší běžně se objevující kostelíky, shledávané v každé větší vesnici. Z části byla jejich průměrnost daná velikostí osad, v nichž vznikaly a z druhé části respektováním původních dispozic. Kromě toho byly kostely v budoucnu ještě několikrát přestavovány, takže dnešní vzhled je více odrazem pozdějších let např. půvabný svatostánek ve Volfarticích, předělaný v rokokovém stylu.⁹³ V tomto ohledu je radomyšlský chrám zcela neobvyklý. Ditrichštejn si pro jeho vybudování zvolil známého pražského architekta a nadto se sv. Jan Křtitel stal jedinou provedenou novostavbou.

Určitý zřetel si však zaslouží budova kostela sv. Jakuba v Horní Libchavě [21], který si přes veškeré zásahy, uchoval v jádru barokní charakter. Byl postaven v roce 1736, tzn. ve stejném období jako v Radomyšli, neznámo kým. Má podobu jednodolí s pravoúhle řešeným presbyteriem s mohutnou hranolovou věží na východní straně, jež je pozůstatkem prapůvodní stavby. Průčelí je zjednodušenou variací čelní fasády kostel sv. Jana Křtitele a nad vchodem je patrný Ditrichštejnův znak [22]. I když malinký objekt může vzdáleně připomínat Scottiho svatojánskou architekturu, není žádného dokladu o tom, že by ji Scotti projektoval, nebo se na ni určitým způsobem podílel, ani

⁹⁰Dr. Bohumír Lífka (pozn. 8), st. 188

⁹¹ Emanuel Poche, Pavel Preiss, (pozn. 89), st. 77

⁹² Česlav Augustin Ludikar, (pozn. 12), st. 268

⁹³ Emanuel Poche, (pozn. 43), svazek 1-4

její provedení nedosahuje z daleka takových kvalit. V roce 1809 kostel vyhořel a nedlouho potom byl znovu obnoven. Západní předsíň přibyla roku 1812.⁹⁴

Další tvář Gundakara Poppa se okolí představuje jako štědrý donátor. Cit pro umění ponejvíce projevil na výzdobě hlavního řádového kostela Panny Marie pod řetězem s pomocí převora Františka Adama Taufra z Rovin. Vyjma jednoho nechal vyměnit všechny oltáře, pro jejichž výmalbu si zvolil přední pražské umělce např. sochaře a štafážistu Jana Petra Wendu. Nejskvělejší „výpravou“⁹⁵ se pyšní hlavní oltář se Škrétovým výjevem bitvy u Vallety. Obraz byl restaurován a doplněn o segmentový nástavec s anděly a v bocích sochami sv. Raymunda a sv. Ubaldeskou. Do nových bočních oltářů byly zasazeny starší malby Křest Kristův od Antonína Stevense z roku 1660, dále portrét Panny Marie s Jezulátkem a sv. Janem Křtitelem a obraz sv. Anny ze závěru 16.st. Všechny oltáře i kazatelna nesou erb převora Adama Taufra spolu s letopočtem instalace a dokončení 1735 -1740. Z roku 1735 ještě pochází boční oltář zasvěcený Matce boží Ustavičné pomoci, patronka johanitů z období, kdy bránili ostrov Rhodos. Obraz byl darem malostranského mariánského bratrstva německého jazyka.⁹⁶ Interesantní je také obrazová galerie, založená Ditrichštejnem, umístěná ve velkopřevorském paláci, dodnes uchovaná v tamějších sbírkách, z níž je evidentní velkopřevorův vybraný vkus.

Velkopřevor Gundakar Poppo z Ditrichštejna zemřel v Praze 8. října 1737 v rezidenci Velkopřevorství. Jako většina představitelů řádu byl pohřben v kostele Panny Marie pod řetězem, kde mu byl vyroben náhrobek s tímto epitafem: „*Roku 1737 dne 9. Října ctihodný, slavný a znamenitý pán pan gundaker Poppo říšský hrabě z Dietrichsteina, sv. pán na Holleburgu a rytíř řádu sv. Jana Jerusalemského, pro Čechy, Moravu, Slezsko, Polsko, Kraňsko, Štýrsko, Durynsko, a Rakousko, velkopřevor a kumtur v Malé Olešnici a pán na Strakonících a sv. Císařského a královského katolického veličenstva tajný rada, přisedící komorního soudu a místodržící v Království českém vrátil duši Bohu.*“⁹⁷ Erb má formu osmihrotého maltézského kříže, na němž je položen korunovaný štít s dvěma Ditrichštejnskými vinařskými noži.

⁹⁴ Emanuel Poche (pozn. 43), svazek 1, st. 411

⁹⁵ František Skřivánek, (pozn. 12), st. 151

⁹⁶ František Skřivánek, (pozn. 12), st. 151-152

⁹⁷ Překlad z latinského originálu viz. František Skřivánek (pozn. 12) st. 189

4. 2. Bartolomeo Scotti

Italský architekt Bartolomeo Scotti narozený někdy kolem roku 1685, byl původem z Laina ve Valle Intelvi.⁹⁸ Jeho život a dílo provází spousta pochybností a světlých míst. Do Prahy přišel kolem roku 1705, kde se snažil prosadit jako stavitel. Teprve v roce 1716 se mu podařilo získat měšťanské právo na Malé Straně. V této době se účastnil přestavby konventu bosých karmelitánek u sv. Josefa a již tehdy byl zednickým polírem, jak dosvědčuje svědectví štukatérů Francesca Maderny a Giacoma Antonia Corbelliniho, jehož spojitost s Lainem je jasná.⁹⁹ Kromě toho to dokládá zpráva z roku 1715, ve které je Scotti uveden druhým polírem Colloredovského paláce, stavěném dle plánu Giovanniho B. Alliprandiho. Roku 1717 se v kostele Panny Marie vítězné na Bílé Hoře oženil s Kateřinou Barborou Ransdorfovou, s níž měl v budoucnu šest dětí. Kostel byl vybrán pravděpodobně proto, že byl Scotti členem místního bratrstva. Nedlouho po tom je Scotti osloven stavitel.

Mezi léty 1716- 1724 jsou spolu s Giovannim Antoniem Luragem jmenováni staviteli Kolovratského paláce nejprve podle návrhů Jana Blažeje Santiniho Aichla. Četné jsou Scottiho přestavby na Starém Městě např. přestavba domu U zlatého lva, U tří červených srdcí, či domu pro hraběte Antonína Víta z Bullenau. Jeho přítomnost je také doložena na opravách servitského kostela sv. Michala, na nichž spolupracoval s Filippem Spannbruckerem. Neprávem mu bývá přisuzována stavba Martinického paláce, vzhledem k jeho nízkému věku v době jeho příchodu do Prahy, jde o záležitost velice nepravděpodobnou. Tehdy mu bylo pouhých dvacet let a dělal práci zednického políra.¹⁰⁰ Stejně tak vyvrací P. Vlček jeho podíl na přestavbách Lobkovického paláce a domu U zlatého hroznu, z důvodu časové nepodloženosti.¹⁰¹

Podle předložených skutečností vysvětluje, že Scotti dosud nebyl samostatně činným architektem, ale jen provádějícím stavitel, který se o svou pozici zpravidla s někým dělil. Tvůrčího ducha mu, však zcela upřít nelze, důkazem jsou ony hojné úpravy měšťanských domů, pro něž zjevně musel zhotovit nějaké projekty. Dosud se přesně neví, kdy se stal vrchním fortifikačním stavitel v Praze. Roku 1718 je uváděn jako člen fortifikační komise a v roce 1726 už zastává místo vrchního pevnostního stavitele. Zřetelná je jeho aktivita ve Vlašském špitálu, kde užívá titulu „Assisten und

⁹⁸ Starší literatura uvádí jako Scottiho rodiště Miláno. Pavel Preiss, (pozn. 42) st. 341

⁹⁹ Pavel Vlček, (pozn. 42) st. 574

¹⁰⁰ Autorem byl Carlo Fontana viz. Emanuel Poche, Pavel Preiss, (pozn. 89), st. 49

¹⁰¹ Pavel Vlček, (pozn. 42) st. 574

Hospitalkassirer.“¹⁰² O co zjevnější je Scottiho morální poslání ve špitálu, o to mlhavěji vyznívá jeho role na stavební adaptaci. Prvotní objekt byl rozšířen o kupoli s bočními kaplemi a presbyterium se dvěma věžemi, jež byly posléze sneseny, známé jen z dochovaných vyobrazení. Údajně měl též vytvořit návrh zdejší kazatelny, avšak Scottiho autorství P. Preiss rezolutně odmítá a kazatelnu připisuje jeho žákovi Anselmu Luragovi.¹⁰³

4. 2. 1. Bartolomeo Scotti architekt

Jeho kreativita se naplno rozvinula ke konci třicátých let 18.st., kdy navrhl přestavbu Velkopřevorské rezidence pro řád maltézských rytířů. Ditrichštejn byl tedy nejspíš prvním zadavatelem, kdo dal Scottimu šanci ukázat se jako architekt. Druhou městskou rezidencí byl Colloredo Mansfeldský palác na Starém Městě [23], někdy nazývaný Červený dům. Postavený v roce 1736 pro knížete Vincence Pavla Mansfelda Fondi, dílo často dedikované Františku Ignáci Préovi.¹⁰⁴ Tří etážové sídlo bylo komponováno kolem malého dvorku. Jednoduchá fasáda je ve druhém patře narušena výrazně profilovanými nadokenními římsami, které se uprostřed mění v segmentový fronton. Téměř hladká stěna je členěna pouze plastickou parapetní římsou [obr. 24]. Kolem oken zdobena štukem, jehož bohatost graduje v jejím středu. Převažuje květinový dekor kombinovaný s maskarony. Střecha je opět členěna vysokými vikýři s kulatými okénky. Stavbě vévodí konkávně komponovaný edikulový portál zakončený obloukem [obr. 25]. Ve štítu je patrný znak stavebníka hraběte Colloredo Mansfelda. Nad ním je umístěna kamenná váza s putty. Oproti ní jsou dvě postranní vázy vynášené volutovými konzolami s čabrakami daleko prostší. Mansfeldský palác byl jednou z posledních městských realizací, protože v pozdějším věku byl Scotti zaměstnáván převážně mimopražskými objednateli.

4. 2. 2. Spolupráce Bartolomea Scottiho a Anselma Martina Luraga

Dříve než se přikročí k rozboru další Scottiho tvorbě, je nutné objasnit, v jakém vztahu byl se svým žákem Anselmem Luragem, který byl dokončovatelem velké části těchto staveb. Výsledný dojem tak nemusí být dílem samotného Scottiho. Starší literatura čas od času předkládá názor, že byly příbuznými, v poměru strýček a synovec,

¹⁰² Pavel Vlček (pozn. 42) st. 574

¹⁰³ Pavel Preiss, (pozn. 42) st. 378

¹⁰⁴ František Ignác Pré byl žákem Františka Maxmiliána Kaňky. Pavel Vlček (pozn.42) st. 574

či tchán a zet'.¹⁰⁵ Takováto myšlenka je nepochybně mylná. Skutečným strýcem Anselma Luraga byl zmiňovaný Antonio Lurago, u nějž se také naučil nezbytným dovednostem. Stvrzením faktu je i Anselmova žádost o místo pevnostního stavitele v Chebu. V ní je psáno: „*od mládí se cvičil v rýsování a stavebních náležitostech u svého strýce Antonia Luraga.*“¹⁰⁶ Jelikož na většině křtů je jako svědek uveden právě Antonio Lurago, očividně byli oba stavitelé dobrými přáteli, což mohlo být pro některé badatele zavádějící. Jak známo Scotti měl celkem šest dětí, tři dcery a tři syny, bohužel dvě z dětí krátce po porodu zemřeli. Přeživší dívky se jmenovaly Ludmila Kateřina Klára a Ludmila Františka. Anselmo byl ženatý dohromady dvakrát, poprvé s Františkou Alžbětou Drechslerovou v roce 1737, podruhé se oženil s Marií Františkou Wenztelgovou roku 1743. Obě Scottiho dcery navíc ani nedosahovaly příslušného věku, tím pádem ani nemohl být Luragovým tchánem.¹⁰⁷

Co se týče Anselmova vzdělání, o základ se postaral jeho strýc Antonio. Své vědomosti rozšířil u Václava Víta Kaňky, u nějž se vyučil. Praktické zkušenosti získal u Scottiho, který mu ponejprv předával své poznatky fortifikačního stavitele. Práce na opevnění byla odrazovým můstkem pro jejich další součinnost a Anselmo nakonec u Scottiho setrval devět let. Vzhledem k zhoršující se Scottiho nemoci v průběhu čtyřicátých let, byl Anselmo pověřen provádějícím stavitelem většiny jeho staveb. Po Scottiho smrti zákonitě stavby také dokončoval. Bartolomeo Scotti zemřel ve vlastním domě roku 1737 v poměrně nízkém věku padesáti dvou let a byl tradičně pochován ve Vlašské kapli.

4. 3. Sakrální architektura Bartolomea Scottiho

Pokud se odhlédneme od Scottiho drobných korekcí a asistencí při rekonstrukcích, skupina jeho sakrální architektury by se dala spočítat na prstech jedné ruky. Kromě kostela sv. Jana Křtitele v Radomyšli, vytvořil ještě dva církevní objekty, na nichž samozřejmě spolupracoval s Anselmem Luragem.

4. 3. 1. Klášter bosých augustiniánů v Lysé nad Labem

První zakázku získal v Lysé nad Labem na panství Sweerts Šporkovském v roce 1733. Stavbu nového kláštera bosých augustiniánů financoval hrabě Antonín Špork. Měl zde

¹⁰⁵ Kupříkladu Dr. Bohumír Lifka (pozn.8 a pozn. 9), František Kašička, Bořivoj Nechvátal (pozn.7)

¹⁰⁶ Věra Naňková, *Nová zjištění k baroknímu umění v Čechách*, časopis Umění, Praha, ročník 1971, svazek 1, st. 84

¹⁰⁷ Pavel Vlček, (pozn. 42), st. 574

vytvořit plány kláštera, jenž by nahradil starou provizorní zástavbu, stojící naproti zámku. Podle hypotézy E. Pocheho pracoval Scotti na základně pokynů představeného řádu P. Amada.¹⁰⁸ Zajímavostí je také, že na stavbě byl přítomen tentýž polír, jako v Radomyšli. V obou případech tu totiž figuruje jméno políra Jan Grindl, jenž je totožné se jménem radomyšlského políra Jana Gründla.

Kláster čtyřkřídlé uzavřené dispozice se jižní stranou otevírá do krajiny [26], zde byly situovány nejreprezentativnější místnosti refektář a knihovna [27].¹⁰⁹ Jednopatrové průčelí jižního traktu je akcentováno středovým dvoupatrovým rizalitem. Jižní stěna je kromě toho rytmizována převýšeným nároží. Průčelí bylo v 19. st. pseudorenesančně upraveno, z toho důvodu je poměrně složité posoudit jeho autenticitu, ale i tak si zachovala jižní část některé znaky Scottiho stylu. Např. všudypřítomné barokní vikýře s volskými oky, či takřka holá nečleněná stěna bez dekoru, pouze ve středovém rizalitu zvýrazněná suprafenestrami. Štítový budov s barokními sochami augustiniánských světců jsou snad výtvořem J. A. Quitainera [28].¹¹⁰ Východní dvoupatrové křídlo kláštera se orientuje k městu, severní přízemní trakt je obrácen do kopce, vprostřed s pseudorenesanční branou. Původně byl součástí kláštera také klášterní kostel Panny Marie, jenž byl dílem Anselma Luraga, naneštěstí podlehl změnám, které proběhly v 19.st. a byl zbořen. Fragmenty lodi kostela se zachovaly na západní straně. Lurago se postaral i o dostavbu kláštera v letech 1740 - 1741. Svou funkci začal konvent plnit až od roku 1745. Urbanistický komplex je skvělým případem Scottiho citlivého vnímání a zasazení architektury do okolní přírody, taktéž je znamenitou ukázkou „*cílevědomého úsilí Šporků po monumentalizaci české krajiny.*“¹¹¹

4. 3. 2. Kostel sv. Jana Křtitele v Osově

V pořadí třetí, Scottiho sakrální stavbou byla budova kostela Narození sv. Jana Křtitele, v Osově roku 1734. Jeho stavebníkem byl hrabě Jan Adolf Kounic. Osov byl sídelním místem Kaunického panství, takže bylo potřeba vybudovat důstojný svatostánek. Kostel má půdorys tvořený jednou podélnou lodí se zaobleným presbytářem, k němuž je napojena oratoř a sakristie [29]. Právě osovskou stavbu významně ovlivnil Scottiho žák Anselmo Lurago. Výsledkem jeho práce je západní průčelí kostela, dokončené po Scottiho smrti v roce 1738 [30, 31]. Konvexně vypnutá

¹⁰⁸ Emanuel Poche (pozn. 43), svazek 2, st. 335

¹⁰⁹ Ivo Kořán, *Prostorové iluze Anselma Luraga*, Umění, Praha, 1973, svazek 1, st. 56

¹¹⁰ Emanuel Poche (pozn. 43), st. 336

¹¹¹ Ivo Kořán, (pozn. 109), st. 56

fasáda vyrůstá z vysokého soklu. Ze středu vystupuje mělký rizalit s mohutnou hranolovou věží, členěnou pilastry. Dvojice pilastrů svírá obloukem zakončené okno s mohutným klenákem uprostřed a mocně utvořenou suprafenestrou. Obdobně je tomu po stranách, kde se nachází dvojice nik se sochami. Rizalit je ukončen trojúhelným tympanonem s atikovým pásem.¹¹² Vnitřní a vnější uspořádání lodi kostela je Scottiho výtvořem [32, 33]. Boční zdi fasády jsou děleny výstupky s nárožními pilastry a vpadlými poli s polokruhovými okny. Vedlejší portál je proveden dle architekta zvyku, s plasticky řešenou supraportou. Interiér je vyčleněn pilastry, presbyterium je sklenuto plackou s přepychovou štukovou výzdobou a freskami Boha Otce a čtyř evangelistů. Závěr kněžiště je zaklenutý konchou, po jejíchž stranách jsou vchody do sakristie a oratoře. Klenba lodi je dřevěná napodobenina placky s výsečemi zdobená štukem a freskami Narození a Smrt sv. Jana Křtitele. Kruchta podobající se balkonu je podklenuta lunetami, v jejích stranách jsou ještě dvě malé kruchty. Věž je klenutá valenou klenbou s lunetami. Fresky pochází z dílny De Risioho z let 1737.¹¹³

Kostel sv. Jana Křtitele je jednou z nejlepších Scottiho realizací. Ačkoli poměrně jednoduchý půdorys může naznačovat jakousi jednodušnost stavby, není tomu tak. V porovnání s radomyšlským kostelem, jenž je navenek tvořen jakousi blokovitou hmotou, je osovský chrám daleko progresivnější. Vpadlá pole střídající se s vybiňujícími částmi podporují onu dynamičnost stavby. To co je v Radomyšli pouze nastíněno, je zde dotaženo do konce. Osov se stal také důležitým inspiračním zdrojem pro Luragovu pozdější architekturu. Západní průčelí, které tu poprvé použil, se v obměněných vzorcích objevuje téměř u všech jeho kostelů. Shodné jsou i některé detaily jako kupř. tvar oken, nik, pole suprafenester, či konkávně řešená nároží a oblamující se pilastry.

Scottimu je přisouzena i budova osovského zámku, který vznikl přibližně v letech 1728 až 1738 [34]. Roku 1732 stavbu převzal Lurago. Jednopatrový zámek s polopatrem je obdobou modelu užitého na klášteře v Lysé nad Labem. Trojkřídlá dispozice má v obou průčelích mělké rizality. V zahradním traktu je umístěn hlavní vchod [35]. Na druhé straně průčelí je balkon, jenž se nachází nad mladší branou. Štítý

¹¹² Věra Mixová, *Kostely v Rabštejně a Osově a skupina kostelních staveb Anselma Luraga*, Umění, Praha, 1957, sv. 2, st. 146

¹¹³ Emanuel Poche, (pozn. 45), sv. 2, st. 554

jsou v obou případech ukončeny trojúhelníkovým frontonem s vazami. Scottiho autorství by odpovídal i užitý dekor kolem oken.¹¹⁴

Za zmínku snad ještě stojí, dnes již neexistující filiální kostel sv. Václava ve Velelibech, jehož přestavbu a renovaci měl Scotti uskutečnit.¹¹⁵

4. 4. Architekti ovlivňující Bartolomea Scottiho

Stejně jako Scottiho život, je záhadou u koho se tento stavitel a architekt vyučil. Do Prahy přišel mlád ve svých dvaceti letech. Tovaryšská léta měl tedy již očividně za sebou. Své dovednosti tudíž získal ještě za svého pobytu v Itálii, podobně jako většina jeho krajanů, kteří přišli do Čech. Pražské prostředí a jeho urbanismus zřejmě muselo na mladém Vlachovi zanechat následky. Obzvláště tehdy, kdy město zažívalo nebývalý stavební boom a vznikala řada honosných paláců apod. Praha byla centrem, jež hostila nejvýznačnější architekty a stavitele své doby, ať už to byla rodina Dientzenhoferů, nebo Jan Blažej Santini Eichl, František Maxmilián Kaňka a mnoho dalších. Při bližším probádání Scottiho architektury, narazíme na projektanty a stavitele, kteří ho formovali natolik, že mnoho stavebních prvků přejal do svého charakteristického rukopisu.

Jedním z jeho největších inspirátorů byl dozajista František Maxmilián Kaňka. Ať už jsou to jeho městské rezidence, či venkovské kostely, dopad na Scottiho tvorbu je víc, jak jasný. Kaňkova architektura je spíše konzervativní, vyznačující se uklidněností a vyrovnaností forem. S minimem prostředků dokázal dosáhnout maxima.¹¹⁶ Pokud bychom zaměřili pohled na palácovou architekturu, je to především pojetí dekoru, jenž oba umělci využívají tím samym způsobem. Kaňka si libuje ve florálních motivech, které bohatě nanáší ve štku zejména kolem oken. V rozporu se Scottim, je však štuková výzdoba daleko subtilnější, čas od času přechází téměř do rokokové polohy. Stejně tak využívá profilované nadokenní římsy, které uprostřed mění svůj tvar, tak aby byla centrální pasáž budovy akcentována. Kaňkovo chápání stěny se často různí, někdy vytvoří téměř jednotvárné průčelí, dělené pouze nadokenními římsami kupř. na Fürstenberském paláci [36], jindy se stěna jeví zcela odlišně př. na Oettingenském paláci [37], kde ji rozděluje vertikálně. Uplatnil zde sice možnost středověkého rizalitu, fasádu ale ještě rozčlenil pilastry s velice zdobnými hlavicemi. Scottiho vnímání fasády je kombinací nečleněné plošné hmoty a střízlivého dekoru, která se blíží palácovému

¹¹⁴ Emanuel Poche, (pozn. 43), sv. 2, st. 554

¹¹⁵ Pavel Vlček (pozn. 42), st. 574

¹¹⁶ Oldřich Blažíček, *Umění baroku v Čechách*, Praha, 1967, st. 86

stylu Santiniho, jehož tvorba na něm do jisté míry také utkvěla. Ten se snaží průčelí komponovat horizontálně s mocně vyvinutou korunovou římsou jako např. na Morzinském paláci [38].¹¹⁷ Santiniovským motivem jsou také mohutné barokní vikýře s nastavenými klenáky, které ční ze střech, byl vůbec prvním, kdo takové vikýře použil, Scotti jen poupravil jejich tvar.¹¹⁸ U Kaňky se objevují také, ovšem ne v takové monumentalizované podobě. Stejně postupoval i při řešení portálů. Santiniho portály jsou většinou edikulového rázu, konkávně, nebo konvexně vypnuté s velkolepou sochařskou výzdobou. Jsou stavěné v ose budov s robustními volutovými nástavci a masivní římsou [39].

Stopy Kaňkova vlivu lze najít i na Scottiho skupině sakrálních staveb. Na rozdíl od Santiniho radikalismu mu byl umírněný Kaňkův styl blízký. Pokud bychom chtěli pátrat po předobrazech či analogiích, z kterých mohl čerpat pro svůj radomyšlský kostel sv. Jana Křtitele, musíme se zaměřit na Kaňkovy kostely ve Středoklukách a Vejprnicích. Chrám v Středoklukách vybudovaný v letech 1719 – 1725 [40], je vlastně opakováním stejného vzoru, jaký byl použit na kostele sv. Klimenta v Praze. Chrám má dispozice sálu o čtyřech travě, s okosenými přízedními pilíři. Fasáda je členěná pilastry s jednoduchými hlavicemi, které dodávají stěně plasticitu. Uprostřed je umístěno vysoké kostelní okno zakončené obloukem. Nad pilastry je přeloženo kladí, které vynáší odstupňovanou korunní římsu. Štít, v němž se nachází malé kulaté okénko, je zakončen jednoduchým nástavkem tvaru rozeklaného frontonu, jenž je korunován drobným trojúhelným frontonem [41]. Vnitřní prostor je zaklenut plackami, konkávním prolomením rohů se odlišují místo kruchty a presbyteria.¹¹⁹

Obdobně koncipován je též Vejprnická stavba z let 1722 a 1725 [42]. Podélná loď kostela je v jejím středu centrálně akcentována příčnou lodí a je sklenutá plackou.¹²⁰ Hlavní průčelí je už ovšem více rozvinuto, je rozděleno pilastry [43]. Střed je zdůrazněn lisenovým rámcem a oknem. Nároží kostela jsou zaoblené. Pilastry opět nesou mohutnou římsu, na níž je přidělán štít, který má podobu jakéhosi obdélníka zakončeného prolamovanou římsou, tvaru střížky.

Společnými znaky Kaňkových kostelů se stavbou sv. Jana Křtitele je rozvržení prostoru. Oba architekti se snaží pracovat v duchu barokního dualismu, tzn., z vnějšíku

¹¹⁷ Emanuel Poche, Pavel Preiss, (pozn. 89)

¹¹⁸ Emanuel Poche, Pavel Preiss (pozn. 89), st. 77

¹¹⁹ Věra Naňková, *Architektura vrcholného baroka v Čechách*, Oldřich Blažíček a kol., *Dějiny českého výtvarného umění II.*², Praha, 1989, st. 435

¹²⁰ Věra Naňková, (pozn. 119), st. 436

budovy mohou působit jako blokovitá hmota, uvnitř ale vzniká centrální plocha, jež má většinou půdorys oválu. Kaňka si k centralizaci interiéru dopomáhá ještě přistavením transeptu. Hlavní průčelí jsou totožného rázu díky své skladbě. Zmiňované objekty nepatří do progresivního proudu tehdejší architektury, jako díla jiných mistrů, ale reprezentují tradičnější, klasicizující stránku baroka.

4. 5. Kostel sv. Havla ve Štolmíři

Nápadně shodné formální znaky s radomyšlským kostelem, projevuje chrám sv. Havla ve Štolmíři u Havlíčkova Brodu [44]. Jeho identické vzezření, vyvolalo pochyby o autorovi. Prvním, kdo se o stavbu začal zajímat, byl B. Lifka, který vyřkl teorii, že jde o výtvor Bartolomea Scottiho.¹²¹ Obecně za projektanta platí právě František Maxmilián Kaňka, tomu napomohly dochované plány kostela, jichž je údajným tvůrcem [45].¹²² V sekundárních pramenech se však jeho podíl nikde neuvádí. Kostel byl vybudován v letech 1710 – 1750 a spadal pod Lichněstjanské patrocínium. Peníze na jeho stavbu uvolnil Jan Adam Ondřej z Lichněstjana, majitel tamějšího panství. Bohužel rostoucí finanční náklady a vlekoucí se výstavba, nedovolili budovu provést v plné verzi, proto se přistoupilo k úspornějšímu řešení. Jak dokládají ony původní návrhy, na západním průčelí měla stát dvojice věží. Realizována však byla skromnější verze, která bývá někdy přisuzována Tomáši Vojtěchu Budilovi, říčanskému staviteli, činného ve službách Lichněstjanských, na základně vnější podobnosti jeho architektury.¹²³ Provádějícím stavitelem sv. Havla byl další místní stavitel Kristian Minedi spolu s polírem Janem Kalhotou z Plaňan. V roce 1764 byla ke stávající stavbě připojena malá sakristie. Nejasné poměry, jež kolem celého procesu panují, tedy mohou nahrávat faktu případnější Scottiho práci.

Drobný kostelík o jedné lodi má půdorys tvořený obdélníkem se skosenými rohy, je zakončen presbytářem, taktéž obdélného tvaru, jenž se do lodi otevírá vítězným obloukem [46]. Podobnost půdorysu s koncepcí radomyšlského kostela je více než zarážející. Loď je zaklenutá dvěma plackami, kruchta je podklenuta valenou klenbou s výsečemi. Západní průčelí je tvořeno třemi poli, z nichž prostřední je vpadlé dovnitř. Fasáda je členěna pilastry vysokého řádu s kompozitními hlavicemi, jež nesou kladí, které přerůstá do korunní římsy [47]. V hlavní ose se nachází vstupní portál vrcholící robustně zvlněnou supraportou s kanelováním a klenákem, na níž je nasazen znak

¹²¹Dr. Bohumír Lifka (pozn. 8), st. 190

¹²² Dokumenty jsou uloženy ve Státním archivu v Praze.

¹²³Viz. webový odkaz <http://www.cestyapamatky.cz/kolinsko/stolmir/kostel-sv-havla>

stavebníka, zakončený masivní segmentovou římsou. Nad vchodem je umístěno poloobloukové okno s výraznou nadokenní římsou a klenákem. Po stranách se vyskytuje dvojice nik. Štít je utvářen segmentovým nástavcem s volutami, jehož prostředek je konkávně projmutý. Boční voluty jsou dekorovány kamennými vázami. Vedlejší fasády kostela jsou také rozděleny vysokým pilastrovým řádem a prostými malými okénky. Do roku 1904 byla na kostele vížka s cibulovou bání. Kostel je kryt jednoduchou valbovou střechou [48].

Skvostný interiér je předělený triumfálním obloukem. Stěny jsou rozčleněny vysokými svazkovými pilastry s jonskými hlavicemi, které vynášejí kladí přecházející v masivní římsu, jenž obíhá celý prostor lodi. Po stranách kruchty měly vystupovat dvě točitá schodiště, z nichž bylo provedeno pouze jižní.¹²⁴

Začátek celé stavby je datovaný někdy do roku 1710, avšak v tuto dobu byl Scotti v Čechách pouhých pět let, jeho účast je tedy nemyslitelná. V úvahu by připadalo, že se do stavby zapojil až v jejím průběhu, po té co byla zavrhnuta první varianta. Jelikož mu bývá připisováno autorství kostela, musel by plány zhotovit někdy na konci třicátých, nebo na přelomu čtyřicátých let, kdy byl samostatně činným architektem, jak známo do té doby pracoval jen jako provádějící stavitel. Pravděpodobněji by se jednalo o začátek čtyřicátých let, vzhledem k množství zakázek, které dostával mimo Prahu. Otázka Scottiho účasti, je tak více než sporná a zasloužila by si podrobnější výzkum.

4. 6. Hodnocení Scottiho architektury

Existují domněnky, že Scotti víc než architektem, byl spíše stavitelem řemeslníkem, který si nedokázal utvořit svébytný styl.¹²⁵ Takový názor nelze brát úplně vážně. Scottiho dílo sice nepatří mezi příklady „par excellence“ vrcholného baroka, ovšem své kvality dozajista má. Při zpětném pohledu na jeho stavby, vytanou na mysli přívlastky klidná, umírněná, na druhou stranu také masivní, konzervativní a v „zásadě nemalebná.“¹²⁶ Každý architekt se vyvíjí a s ním i jeho tvorba, a tak je třeba toto vnímat. Scottiho prvotina budova velkopřevorství, může v určitých detailech působit trochu „nemotorně.“ Jakýmsi potvrzením jsou nepostradatelné střešní vikýře, které jsou na malou rezidenci dosti předimenzované. Celá stavba pak vyvolává dojem disproportionality. S nedostatky se postupně lehce vypořádal a jeho Colloredo – Mansfeldský palác po nich nejeví ani stopu. Zdánlivě prosté průčelí neutápí v přemíře

¹²⁴ Emanuel Poche (pozn. 43) st. 511 - 512

¹²⁵ Kupř. názor Emanuela Poche, viz. Jaromír Neumann, *Český Barok*, Praha, 1973, st. 39

¹²⁶ Oldřich Blažíček (pozn. 116) st. 89

dekoru a snaží se fasádu skládat horizontálně, aby neúčinkovala monochromně. Stejně tendence se dají vytušit i v sakrální sféře. Na první pohled přísně působící architektura kláštera bosých augustiniánů v Lysé nad Labem, či kostel sv. Jana Křitele v Radomyšli v sobě mají skrytý půvab, což je zdůrazněno citlivým zasazením do krajiny. Scotti dokázal bravurně pracovat s okolním prostředím a vytvářet vzdáleně viditelné, pohledové dominanty. Použitím bílé barvy na fasády, dosáhl ladnosti staveb. Při pohledu z dálky, probouzí představu, vznášející se lodi. Vyvrcholením jeho tvorby je potom kostel sv. Jana Křitele v Osově. Pomineme-li průčelí, jež je Luragovou prací, Scotti jakoby začal více vstřebávat radikálnější, barokní směry. Více si pohrával s hmotou kostela a jejím probíráním zdatně dospěl k větší dynamice.

I když ne tolik významný architekt, jehož produkce se mezi ostatními velikány ztrácí, byl poměrně plodným stavitelem, který se možná dočká připsání dalších netušených staveb. Je na škodu, že jeho jméno časem zapadlo a dosud mu nebyla věnována žádná podrobnější studie.

4. 7. Bartolomeo Scotti a jeho objednatelé

Dosud jsem se zabývala pouze jedním ze Scottiho zaměstnavatelů, jímž byl Gundakar Poppo Ditrichštejn, jejichž vztah byl oproti ostatním zadavatelům odlišný. Velkopřevorovi očividně vyhovoval Scottiho konzervatismus, a proto mu byly svěřeny hned dvě úlohy. Nezbyvá se než ptát, proč se rozhodl právě pro něj? V Praze bylo přece mnoho známějších a proslulejších architektů, kteří stavěli v tomto duchu např. tolikrát poznamenaný Kaňka. Proč pro tak významnou zakázku, jakou velkopřevorský palác jistě byl, zvolil Ditrichštejn v zásadě neznámého Lombard'ana, je záhadou. Vysvětlení může být velmi prozaické. Řád si zkrátka nemohl dovolit platit drahého architekta, jak ale víme z předchozích informací, peníze v Ditrichštejnově případě nehráli moc velkou roli, avšak přestavba byla zahájena ještě v posledním roce vlády Karla Leopolda Herberštejna.

Maltézští rytíři nebyli jedinými signifikantními stavebníky, ale patřilo k nim ještě několik dalších význačných šlechticů, kteří se řadili mezi dobovou elitu. Mezi prvními je třeba zmínit knížete Pavla Vincence Mansfelda Fondi, pocházejícího se starobylého rakousko – italského rodu Colloredo Mansfeld. Colloredové byli významně spjati s řádem maltézských rytířů, hrabě Rudolf Colloredo Mansfeld byl dokonce velkopřevorem řádu.¹²⁷ Městské sídlo, jež pro něj Scotti postavil, se stalo

¹²⁷ Více viz. Jan Halada, *Lexikon české šlechty*, Praha, 1992, st. 34-35, Vladimír Pouzar a kol., *Almanach*

vyhledávaným společenským dějištěm, obzvláště za dob Marie Terezie. Palác se nepyšní jen skvělou architekturou, ale uvnitř se chlubí nádhernou freskovou výzdobou, vymalovanou rukou Giovanniho Batisty Zaista a Pietra Scottiho.¹²⁸

Ještě výraznější osobností byl hrabě František Antonín Špork, který dlel v Lysé až do své smrti v roce 1738. Na svém dominiu financoval stavbu kláštera, takřka v sousedství slavného záměčku Bon repos. Kontroverzní šlechtic, mecenáš umění, filantrop, odpůrce jezuitů, nejvíc populární svou stavbou špitálního areálu v Kuksu 1707 - 1710, který pro něj navrhl italský architekt Giovanni Battista Alliprandi. Scotti s Alliprandim často spolupracoval na různých přestavbách, je tedy dost dobře možné, že se o něm Špork dozvěděl právě prostřednictvím Alliprandiho a nenáročnou stavbu mu svěřil.¹²⁹

Posledním z této řady byl hrabě Jan Adolf Kaunic, který stojí za realizací osovského zámku a kostela. Jan Adolf Kaunic pocházel z české větve rodu Kauniců, která se oddělila od moravské, roku 1617. Jejím zakladatelem byl Fridrich Kaunic.¹³⁰ České větvi připadlo Osovské panství do vlastnictví v roce 1677, kteří ho měli v držení až do roku 1804. Za tu dobu dosáhlo hospodářského, ale i stavebního rozkvětu.

4. 8. Anselmo Martino Lurago

Pro pochopení širšího kontextu je nutné znát i architekturu Anselma Luraga, Scottiho žáka a následovníka. Anselmo Lurago byl jedním z neaktivnějších stavitelů a projektantů druhé třetiny 18. st. Mým záměrem není vyjmenovat dlouhou řadu položek, ale představit stěžejní díla z jeho bohaté produkce. Lurago vytvořil typ kostela, jenž v lehce obměňovaném vzorci, vtisknul osobitou tvář českému venkovu.

Celým jménem Anselmo Martino Lurago se narodil roku 1701 v italském Comu. Pocházel z rodiny štukatérů a zedníků, jeho otcem byl Tomasso Lurago, matka Marsilie Carlonová. Do Prahy přišel neznámo kdy, nicméně se zde rychle usadil a roku 1737 se zde poprvé oženil. S Čechami se sžil velice dobře, prý mluvil „*nedostižně česky a zpíval veselé písničky v mateřštině své manželky, která byla ortodoxní Češka.*“¹³¹ Na své krajany ovšem nezanevřel a stal se dokonce funkcionářem vlašské kongregace. Nejspíš také stojí za dokončením Vlašské kaple na Staroměstském náměstí.¹³²

Českých šlechtických rodů, Praha, 1999, st. 75

¹²⁸ Veronika Zboranová, diplomová práce *Obrazová sbírka šlechtického rodu Colloredo Mansfeld na Zámku Opočno se zaměřením na neapolskou barokní malbu*, Ústav dějin umění, MU, Brno 2007

¹²⁹ Věra Naňková (pozn. 119), st. 410

¹³⁰ Viz. Jan Halada (pozn. 127), st. 78-80, Vladimír Pouzar a kol. (pozn. 127), st. 185

¹³¹ Pavel Preiss, (pozn. 42) st. 375

¹³² Viz. Pavel Preiss, (pozn. 42), st. 375, Pavel Vlček (pozn. 42), st. 379

Jak už víme, základního vzdělání se mu dostalo od svého strýce Antonia, následně pokračoval u Václava Víta Kaňky a Bartolomea Scottiho, s nímž později úzce spolupracoval. Zásadní ovšem bylo setkání s Kiliánem Ignácem Dientzenhoferem, jehož architektura, jež Luraga hluboce ovlivnila. Později se stal jeho pokračovatelem, podobně jako u Scottiho. V Praze je Lurago podepsán pod několika důležitými paláci kupř. palác Piccolomini, Černínský, Kinských a mnoho dalších.¹³³ Účastnil se oprav Pražského Hradu dle projektů Nicolase Pacassiho.¹³⁴ Z významnějších Luragovým zakázek je třeba se ještě zmínit o přestavbách uskutečněných pro Břevnovské benediktini v letech 1762-1763. Většina z jeho staveb se ale nachází mimo Prahu a jde především o církevní budovy. Jeho venkovské kostely si zachovávají jednoduché schéma, ale jsou velmi citlivě vsazeny do prostoru a pohrávají si s optikou. Lurago vlastně vychází z Dientzenhoferova průčelí kostela sv. Jana Nepomuckého na Hradčanech [49], které malými zásahy poupravil. Prvním z této skupiny staveb byl právě Osovský kostel sv. Jana Křtitele, na němž ještě pracoval se Scottim.

4. 8. 1. Kostel v Rabštejně nad Střelou

Samostatným počinem už byl kostel Panny Marie Sedmibolestné v Rabštejně nad Střelou [50]. Svatostánek byl dříve součástí servitského kláštera a byl budován v letech 1766 – 1767 neznámým stavitelem Schmelnikem, na místě původního.¹³⁵ Kostel je komponovaný na terase, z jehož středu vychází schodiště. Jednoduchá stavba s úzkým presbytářem je vložena do kláštera s věží v průčelí. Hlavní fasáda je konvexně vzdutá s nízkým středovým rizalitem, jenž je zakončen rozvlněným rozeklaným štítem s nikou. Fasáda je členěná vysokým pilastrovým řádem, vyrůstajícím z vysokého soklu a nesoucí zalamané kladí. Průčelí ukončuje atikový pás, ve středu narušený hranolovou věží, korunovanou cibulovou bání. Nad pravoúhlým portálem je dosazeno velké obloukové okno se suprafenestrou a nadokenní stříškou. V bočních částech průčelí jsou vetknuté niky se sochařskou výzdobou, nad nimi se nachází supraporta se segmentovou římsou a zdobným polem parapetu s kapkami. Věž kostela je po stranách flankována pilastry, ve středu s polokruhovým oknem, nad nímž jsou ciferníkové hodiny. Nad nimi se lehce zvedá ukončující římsa. Rohy stavby jsou odděleny pilastry a obdélníkovými polokruhovými okny s korunní římsou, která obíhá celou stavbu.

¹³³ Viz. Pavel Preiss (pozn.42), st., Emanuel Poche, Pavel Preiss (pozn.45), Pavel Vlček (pozn. 42) st. 379 - 380

¹³⁴ Kupř. Ústav šlechticů r. 1755, kaple Všech Svatých r. 1755 a dalších, Pavel Vlček,(pozn. 42), st. 380

¹³⁵ Viz. Věra Mixová, (pozn. 112), st. 146

Vnitřní jednolodní prostor je rozdělen na dva prostorové články, jež jsou patrné jen z klenebního uspořádání. Dvě pole jsou sklenuté plackami oddělující se od sebe pásy. Od kněžiště a kruchty se rozlišují nepatrně prohnutým segmentovým pasem, jenž člení stěny triumfálního a kruchtového oblouku. Pásy a cípy kleneb dosedají na ploché pilastry s úseky kladí na třikrát odstupněné římse. V západní části lodi jsou pilíře pročleněny polokruhově uzavřenými vchody se schodišti vedoucí na panské oratoře. Kruchta je jednoduchá s konvexně vypnutou poprsní. Vysoká okna značně prosvětlují interiér. Čtvercové presbyterium je zaklenuto jedním polem placky, sbíhající na nárožní pilíře s pilastry a úseky říms.¹³⁶

Kostel byl postaven krátce po Luragově smrti, dříve se soudilo, že jde o autorství Santiniho. Tuto zprávu V. Mixová dementovala a usoudila, že byl kostel stavěn podle plánů Luraga, na základě velké příbuznosti ke skupině jeho kostelů.¹³⁷

4. 8. 2. Kostel ve Veliši

Pokud jsem se na začátku upozornila na Luragovo umění vytvářet optické klamy, kostel sv. Václava ve Veliši u Jičína je toho pravým příkladem [obr. 51]. Velišský chrám je obdobou kostela v Rabštejně, tím pádem nemá cenu se zabývat stylovou analýzou, ale spíše se zaměřit na Luragovu práci s prostorem, kterou zřejmě zdědil po jednom ze svých učitelů. Kostel vybudovaný v letech 1747 – 1752, stojí na hradním svahu.¹³⁸ Z dálky působí dominantně, z blízka naopak ztrácí svou razanci, protože je komponován poměrně nízko. Hřbitov, jenž se kolem rozkládá, oběhnal nižší zdi, která se zvyšuje od západu k východu. V rozích jsou čtyři márnice se skosenými rohy a sochami andělů na jehlancových střechách. Od průčelí kostela, je vedeno pozvolné asi patnáct metrů dlouhé schodiště, které lemují postupně se snižující zdi [obr. 52]. Na ní jsou na parapetech posazené sochy, které se za sebou zmenšují. Díky tomu objekt dostává zcela jiný rozměr, stavba je opticky prodloužená a při pohledu získává na monumentalitě. Ustupující boky v průčelí pak zapřičiňují zdání větší šířky, podobně jako zmenšující se sochy vyvolávají pocit větší délky. Lurago zde využil kombinaci dvou iluzivních prvků. Podle I. Kořána ale nejde jen o dramatické a teatrální utváření iluzí, tak populární ve vrcholném baroku, Lurago si našel klasičtější pojetí.¹³⁹ Ačkoli, není celkové řešení úplně dokonalé, přesto skvěle zapadá do kontextu zdejší krajiny.

¹³⁶ Věra Mixová, (pozn. 112), st. 146 - 148

¹³⁷ Věra Mixová, (pozn. 112), st. 146

¹³⁸ Ivo Kořán (pozn. 109), st. 54

¹³⁹ Ivo Kořán (pozn. 109), st. 54

„*To co zde vidíme, je již zřejmě redukováný ohlas velikých komplexů baroka, jaké byly vytvářeny ještě před nemnoha léty.*“¹⁴⁰ V každém případě skupina jeho kostelních staveb patří k jednomu z nejfrekventovanějších v Čechách.

Anselmo Martino Lurago zemřel roku 1765 ve svém vlastním domě v Praze, odkud mu byl vypraven pohřeb. Tělo bylo uloženo v kostele sv. Jana v Oboře.

5. Závěr

Úkolem mé bakalářské práce bylo podrobně zmapovat historický a architektonický vývoj johanitského kostela sv. Jana Křtitele v Radomyšli, který byl odsunut na pozadí zájmu. Jak už bylo naznačeno v úvodu pohnutkou, proč jsem si jako téma, vybrala právě tento kostel, byl můj osobní zájem a také nedostatek souhrnné literatury, jež by se problematikou objektu zabývala a to i přesto, že Radodomyšl spadala pod jednu z nejvýznamnějších a největších johanitských komend Strakonice. Během mého psaní vypluly na povrch spletité dějiny s řadou nevyřešených míst, které by si zasloužily hlubšího bádání kupř. doba vzniku prvobytné středověké kaple, či vzhledu renesančního kostelíka. Tajemstvím zůstává zahalena i postava stavebníka kněze Mikuláše Křížka. Všestranná Křížkova osobnost se stala nedílnou součástí radomyšlské historie, která se zasloužila o její duchovní a hospodářský rozvoj.

Vznik barokního chrámu je spojen s několika důležitými jmény, objednavatele Gundakara Poppa z Ditrichštejna, architekta Bartolomea Scottiho a provádějícího stavitele Anselma Luraga. Pečlivě vedené záznamy administrátora Jakuba Matznera, tak přispěli kromě určení autorství stavby, také k cenným poznatkům o původu materiálu. Ojedinelé zápisky mohou přispět k lepší představě o barokním stavitelství. Honosný svatostánek se těšil obrovské slávě, díky každoročně pořádaným velkolepým svatojánským poutím, o jejichž průběhu dnes takřka nic nevíme. S poutěmi je spojená i činnost poustevníků, žijících v poustevně vedle kostela, zřejmě vybudované na zbytcích renesanční kaple. V minulosti byla budova poustevny několikrát podrobena průzkumům, ovšem stále s mnohoznačnými závěry. Její význam tkví v její ojedinelosti, a proto se stává architektonicky velmi cennou. Nebylo v mém rozsahu soustavně se zabývat těmito náměty, ovšem jde o látku nesmírně zajímavou, která by stála za samostatné zpracování. Rozhodujícím momentem je rok 1848, kdy odstartovaly nejasné

¹⁴⁰ Ivo Kořán (pozn. 109) st. 55

majetkové poměry řádu, a kostel se několikrát ocitl v soukromém vlastnictví, o čemž se literatura zmiňuje jen sporadicky.¹⁴¹

Poutní chrám v Radomyšli byl Scottiho v pořadí druhá řádová realizace, kterou zřejmě získal na základě předchozí spolupráce s velkopřevorem Gundakarem Poppem z Ditrichštejna. Sv. Jan je vlastně jedinou stojící kostelní památkou, pocházející z jeho rukou.¹⁴² Budova je nejen originální díky své netradiční koncepci, ale stává se také jednou z mála dochovaných známek architektova umu. Bohužel Scottiho jménu a dílu dosud nebyl věnován dostatečný zřetel. Někteří starší historici umění měli za to, že jeho tvorba je více než běžná a tedy v jádru nepodstatná.¹⁴³ Mým záměrem bylo na tento nedostatek poukázat a otevřít diskusi, která by zažité úsudky vyvrátila a zvýšila zájem o jeho osobu, jež se v budoucnu možná dočká připsání dalších staveb.¹⁴⁴

Cílem mé bakalářské práce bylo upozornit na jedinečnou architektonickou a kulturní hodnotu kostela sv. Jana Křtitele, jenž se svou velkolepou polohou dozajista řadí k jedněm z nejskvostnějších ukázek baroka v tomto kraji.

¹⁴¹ Výhradně Jiří Pořízka (pozn. 12)

¹⁴² Osovský kostel je z části prací Luragovou.

¹⁴³ Viz. Oldřich Blažíček (pozn.117), Emanuel Poche viz. Jaromír Neumann (pozn. 121)

¹⁴⁴ Viz. kostel sv. Havla ve Štolmíři.

6. Seznam použitých pramenů a literatury

6. 1. Seznam pramenů

Dr. Alžběta Birnbaumová, *Soupis uměleckých památek politického okresu Strakonického*, Strakonice, 1932-1949, rukopis v majetku Ondřeje Fibicha, Státní archiv Třeboň, územní pracoviště ve Strakonících
Národní památkový ústav, územní pracoviště v Českých Budějovicích

6. 2. Seznam použité literatury

- Betz Otto, *Tajemný svět čísel mytologie a symbolika*, Praha, 2002
Blažiček Oldřich, *Umění baroku v Čechách*, Praha, 1967
Fibich Ondřej, *Rytíři sv. Jana, aneb duše jihočeské krajiny kolem Radomyšle*, Písek, 2004
Halada Jan, *Lexikon české šlechty*, Praha, 1992
Kašička František - Nechvátal Bořivoj, *Radomyšl proměny městečka*, Strakonice, 1983
Kořán Ivo, *Prostorové iluze Anselma Luraga*, Umění, sv. 1, Praha, 1973
Koubová Jana, *Kalvárie a Křížové cesty*, České Budějovice, 2006
Krcálová Jarmila, *Centrální stavby české renesance*, Praha, 1976
Lifka Bohumír, *Radomyšl dějiny jihočeského městečka a jeho okolí*, Praha, 1993
Lifka Bohumír – Nechvátal Bořivoj, *Radomyšl*, Strakonice, 1983
Ludikar Augustin Česlav, *O řádu maltánském se zvláštním zřetelem na Čechy*, Klatovy, 1878
Mixová Věra, *Kostel v Rabštejně a Osově a skupina kostelních staveb Anselma Luraga*, Umění, sv. 2, Praha, 1957
Naňková Věra, *Nová zjištění k baroknímu umění v Čechách*, Umění, sv.1, Praha, 1971
Naňková Věra, *Architektura vrcholného baroka v Čechách*, Dějiny českého výtvarného umění v II², Praha, 1989
Nechvátal Bořivoj, *Poustečna u kostela sv. Jana Křtitele v Radomyšli u Strakonice*, Výběr členů historického klubu, 1993, České Budějovice
Nechvátal Bořivoj, *Zapomenutá stavba Bartolomea Scottiho v Radomyšli u Strakonice*, Výběr členů historického klubu, 1993, České Budějovice
Neumann Jaromír, *Český barok*, Praha, 1973
Poche Emanuel, *Encyklopedie českého výtvarného umění*, Praha, 1975

- Poche Emanuel, *Umělecké památky Čech I-IV.*, Praha, 1977
- Poche Emanuel, Preiss Pavel, *Pražské Paláce*, 1973
- Požizka Jiří, *Maltézští rytíři v Čechách a na Moravě 1870 -1998*, Olomouc, 2002
- Pouzar Vladimír a kol., *Almanach Českých šlechtických rodů*, Praha, 1999
- Preiss Pavel, *Italští umělci v Praze*, 1986
- Skřivánek František, *Rytíři Jana Jeruzalémského u nás*, Praha, 1995
- Skřivánek František, *Heraldické památky kostela Panny Marie pod řetězem*, Praha, 2002
- Vilímková Milada, *Stavitelé paláců a chrámů Kryštof a Kilián Ignác Dientzenhoferové*, Praha, 1986
- Vlček Pavel, *Encyklopedie architektů, stavitelů, zedníků a kameníků v Čechách*, Praha, 2004
- Zboranová Veronika, *Obrazová sbírka šlechtického rodu Colloredo Mansfeld na zámku Opočno se zaměřením na barokní neapolskou malbu*, Brno, 2007

6. 3. Zdroje

<http://www.cestyapamatky.cz/kolinsko/stolmir/kostel-sv-havla>

6.4. Seznam vyobrazení

Obrazový materiál, týkající se radomyšlského kostela je můj vlastní, část fotek poskytla Ivana Řandová, které bych chtěla tímto způsobem poděkovat.

Obr. 8. obrázek převzat z Dr. Bohumíra Lifky, *Radomyšl Dějiny jihočeského městečka a jeho okolí*, Praha, 1993, st. 195

Obr. 17. Fotka stažena z webového odkazu www.ceskehrady.cz, dne 2. 2. 2011

Obr. 18. Fotka stažena z webového odkazu www.ceskehrady.cz, dne 2. 2. 2011

Obr. 19. Fotka stažena z webového odkazu www.ceskehrady.cz, dne 2. 2. 2011

Obr. 20 Fotka stažena z webového odkazu www.hotel-pension.cz, dne 28. 1. 2011

Obr. 21 Fotka stažena z webového odkazu www.okw.cz/jakub/, dne 15. 1. 2011

Obr. 22. Fotka stažena z webového odkazu www.okw.cz/jakub/, dne 15. 1. 2011

Obr. 23. Fotka stažena z webového odkazu www.kralovskacesta.cz, dne 6. 4. 2011

Obr. 24. Fotka stažena z webového odkazu www.kralovskacesta.cz, dne 6. 4. 2011

Obr. 25. Fotka stažena z webového odkazu www.kralovskacesta.cz, dne 6. 4. 2011

Obr. 26. Fotka stažena z webového odkazu www.vejnar.com/lysa/, dne 11. 2. 2011

Obr. 27. Fotka stažena z webového odkazu www.vejnar.com/lysa/, dne 11. 2. 2011

- Obr. 28. Fotka stažena z webového odkazu www.vejnar.com/lysa/, dne 11. 2. 2011
- Obr. 29. Fotka stažena z webového odkazu www.wikipedia.cz, dne 15. 1. 2011
- Obr. 30. Fotka stažena z webového odkazu www.prostor-ad.cz, dne 15. 1. 2011
- Obr. 31. Fotka stažena z webového odkazu www.ceskehrady.cz, dne 15. 1. 2011
- Obr. 32. Fotka stažena z webového odkazu www.kostelycz.cz, dne 15. 1. 2011
- Obr. 33. Fotka stažena z webového odkazu www.kostelycz.cz, dne 15. 1. 2011
- Obr. 34. Fotka stažena z webového odkazu www.turistik.cz, dne 11. 2. 2011
- Obr. 35. Fotka stažena z webového odkazu www.zamekosov.com dne 12. 4. 2011
- Obr. 36. Fotka stažena z webového odkazu www.ceskehrady.cz, dne 5. 5. 2011
- Obr. 37. Fotka stažena z webového odkazu www.ceskehrady.cz, dne 11. 5. 2011
- Obr. 38. Fotka stažena z webového odkazu www.cestovani.idnes.cz, dne 5. 5. 2011
- Obr. 39. Fotka stažena z webového odkazu www.cestovani.idnes.cz, dne 5. 5. 2011
- Obr. 40. Fotka stažena z webového odkazu www.ceskehrady.cz, dne 15. 1. 2011
- Obr. 41. Fotka stažena z webového odkazu www.ceskehrady.cz, dne 15. 1. 2011
- Obr. 42. Fotka stažena z webového odkazu www.kostelycz.cz, dne 5. 5. 2011
- Obr. 43. Fotka stažena z webového odkazu www.kostelycz.cz, dne 5. 5. 2011
- Obr. 44. Fotka stažena z webového odkazu www.ceskehrady.cz, dne 6. 5. 2011
- Obr. 45. Fotka stažena z webového odkazu www.cestyapamatky.cz dne 5. 5. 2011
- Obr. 46. Fotka stažena z webového odkazu www.cestyapamatky.cz dne 5. 5. 2011
- Obr. 47. Fotka stažena z webového odkazu www.cestyapamatky.cz dne 5. 5. 2011
- Obr. 48. Fotka stažena z webového odkazu www.ceskehrady.cz, dne 5. 5. 2011
- Obr. 49. Fotka stažena z webového odkazu www.kracalova.cz, dne 26. 1. 2011
- Obr. 50. Fotka stažena z webového odkazu www.ceskehrady.cz, dne 16. 1. 2011
- Obr. 51. Fotka stažena z webového odkazu www.weby.istudio.cz, dne 16. 1. 2011
- Obr. 52. Fotka stažena z webového odkazu www.weby.istudio.cz, dne 16. 1. 2011

7. Obrazová příloha

Obr. 1 - Portrét Mikuláše
Křížka

Obr. 2 – pohled od jihozápadu na
kostel sv. Jana Křitele a
bývalou poustevnu

Obr. 3. – průčelí kostela sv. Jana Křtitele

Obr. 4 – hlavní portál s detailem
Ditrichštejnova znaku

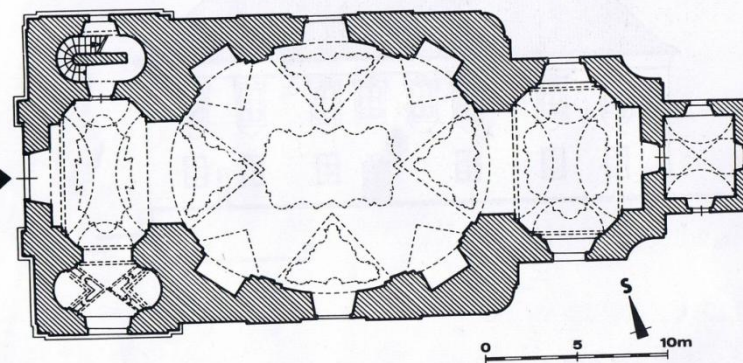
Obr. 5 – pohled ze severní strany na kostel sv. Jana Křtitele

Obr. 6 – detail vyžlabení východní stěny

Obr. 7 – závěr kostela sv. Jana Křtitele

Obr. 8 – půdorys kostela sv. Jana Křtitele

Obr. 9 – pohled do presbytáře s
hlavním oltářem sv.
Jana Křtitele

Obr. 10 – klenba se štukovou kartuší

Obr. 11 – detail kordonové římsy

Obr. 12 – pohled na kruchtu

Obr. 13 – detail hlavního oltáře
sv. Jana Křtitele

Obr. 14 – nástavec hlavního
oltáře

Obr. 15 – obraz Křest Kristův
na hlavním oltáři

Obr. 16 – pohled z jihovýchodu

Obr. 17 – budova Velkopřevorství, hlavní průčelí

Obr. 18 – detail průčelí

Obr. 19 – severní průčelí

Obr. 20 – kostel sv. Ondřeje v Radobytcích

Obr. 21 – kostel sv. Jakuba v Horní Libchavě

Obr. 22 – detail západního průčelí

Obr. 23 – hlavní průčelí paláce
Colloredo Mansfeld

Obr. 24 – detail hlavního průčelí

Obr. 25 – hlavní portál paláce
Colloredo Mansfeld

Obr. 26 – klášter bosých augustiniánů v Lysé nad Labem

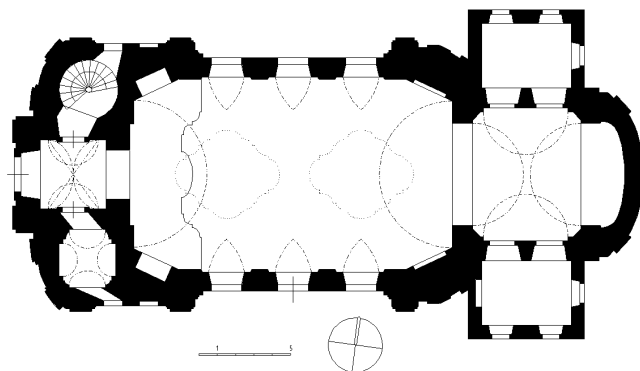

Obr. 27 – klášter bosých augustiniánů v Lysé nad Labem, jižní průčelí

Obr. 28 – klášter bosých augustiniánů, jižní stěna

Obr. 29 – půdorys kostela sv. Jana Křtitele v Osově

30. Obr. – detail průčelí kostela sv. Jana Křtitele

Obr. 31 – západní průčelí kostela sv. Jana Křtitele v Osově

Obr. 32 – jižní stěna kostela sv. Jana Křtitele

Obr. 33– závěr kostela

Obr. 34 – zámek v Osově

Obr. 35– zahradní průčelí zámku
Osov

Obr. 36 – F. M. Kaňka, Fürstenberský palác

Obr. 37 – F. M. Kaňka, Oenttingenský palác

Obr. 38 – J. B. Santini, Morzinský palác

Obr. 39– J. B. Santini, detail průčelí
Morzinského paláce

Obr. 40 – F. M. Kaňka, kostel
ve Sředoklukách

Obr. 41 – fasáda kostela ve Středoklukách

Obr. 42 – F. M. Kaňka fasáda
kostela ve Vejprnicích

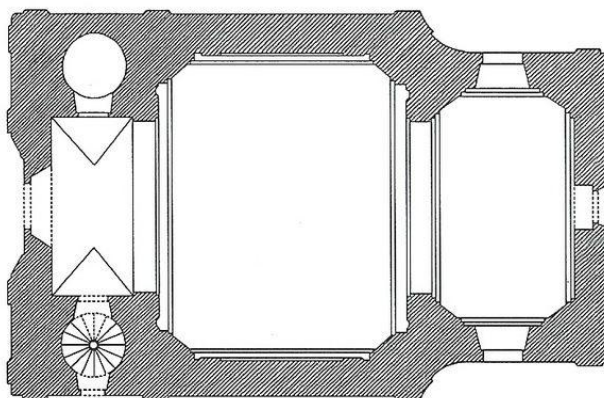
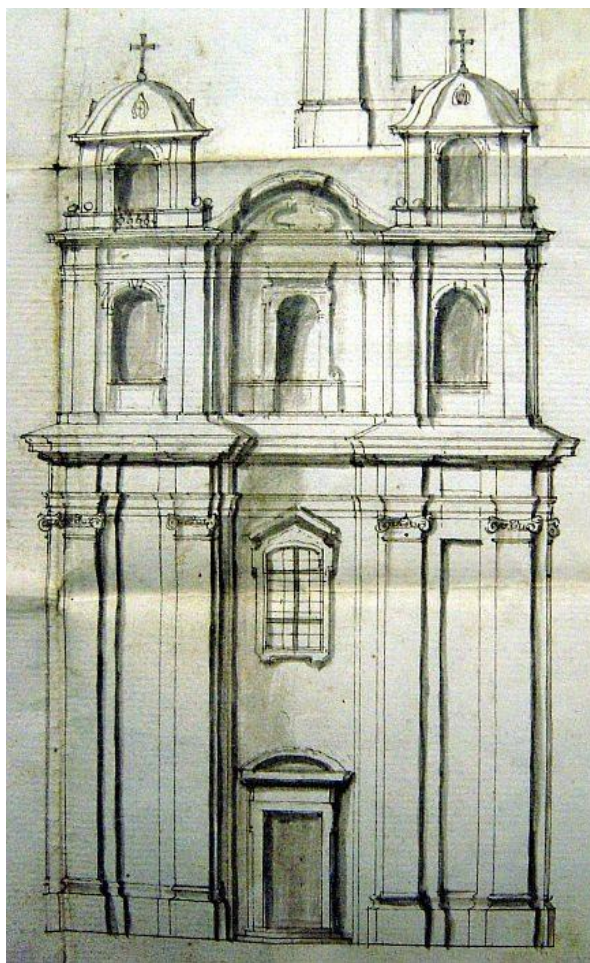
Obr. 43 – kostel ve Vejprnicích, celkový pohled

Obr. 44 – kostel sv. Havla ve
Štolmíři

Obr. 45 – plány ke kostelu sv. Havla ve Štoltmíři

Obr. 46 – půdorys kostela sv. Havla

Obr. 47 – detail fasády a hlavního portálu

Obr. 48 – kostel sv. Havla ve Štolmíři, celkový pohled

Obr. 49 – K. I. Dientzenhofer, kostel
sv. Jana Nepomuckého

Obr. 50. – kostel Panny Marie
Sedmibolestné v Rabštejně
nad Střelou

Obr. 51 – A. M. Lurago, kostel sv. Václava ve Veliši

Obr. 52 – detail fasády kostela sv. Václava

